

Nr 2/2020
ISSN: 2543-5213
doi: 10.23809/9

**Zawód sportowiec: Strategie zarządzania
karierą zawodową wśród czynnych i
biernych zawodowo polskich siatkarzy i
siatkarek**

*[Being a professional athlete - career-
management strategies among Polish
current and retired volleyball players]*

Anna Piątkowska

WRZESIEŃ 2020

Zawód sportowiec: Strategie zarządzania karierą zawodową wśród czynnych i biernych zawodowo polskich siatkarzy i siatkarek

Anna Piątkowska

Uniwersytet SWPS

SWPS University of Social Sciences and Humanities

Młodzi w Centrum Lab / Youth Research Center

Uniwersytet SWPS / *SWPS University of Social Sciences and Humanities*

Chodakowska 19/31

03-815 Warsaw, Poland

E-mail: youth@swps.edu.pl

ABSTRAKT

Zawód sportowiec: Strategie zarządzania karierą zawodową wśród czynnych i biernych zawodowo polskich siatkarzy i siatkarek

Niniejsza praca podejmuje problematykę kariery zawodowej. Celem pracy jest ukazanie karier sportowych na przykładzie siatkarzy i siatkarek, a następnie porównanie wzorów kariery w sporcie z tradycyjnymi modelami ścieżek zawodowych. W pracy zweryfikowano hipotezę, iż przesunięcie etapów sportowej kariery w stosunku do tradycyjnego modelu kariery zawodowej i wczesne zakończenie kariery sportowej może wiązać się z poczuciem zagubienia i koniecznością ponownego zdefiniowania celów życiowych i zawodowych jednostki, a także z koniecznością poszukiwania nowych ról społecznych. Aby zrealizować cele pracy i zweryfikować powyższą hipotezę, zdecydowano się na przeprowadzenie badania jakościowego. Szczególny nacisk został w pracy położony na ukazanie strategii oraz modeli zarządzania karierą czynnych i biernych sportowców, na co pozwoliło zastosowanie techniki wywiadu pogłębionego. Grupę badawczą stanowią polscy siatkarze i siatkarki, którzy dzięki swojemu doświadczeniu z gry barwnie opowiadają o wyrzeczeniach, gigantycznym wysiłku, bólu i wątpleniach w czasie gry na najwyższym poziomie. Drugim aspektem analizowanym w pracy jest reorganizacja życia jednostki na sportowej emeryturze. Podjęte analizy pozwoliły określić rolę oraz wielowymiarowość sportu. Z punktu zainteresowań socjologa uprawianie sportu – w tym przypadku siatkówki - jest przestrzenią, gdzie dochodzi do świadomej wymiany umiejętności i zachowań moralnych, w których zawodnik spełnia się w trakcie kariery zawodowej.

Słowa kluczowe: kariera zawodowa, modele karier zawodowych, strategia zarządzania karierą, sport, socjologia sportu, rola społeczna

Dane do korespondencji:

Anna Piątkowska

E-mail: anna.piatkowska.95@gmail.com

Cytowanie: Piątkowska, A. (2020). Zawód sportowiec: Strategie zarządzania karierą zawodową wśród czynnych i biernych zawodowo polskich siatkarzy i siatkarek. *Prace o Młodych*, Nr 2/2020. Warszawa: SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny – Młodzi w Centrum Lab. ISSN: 2543-5213, doi: 10.23809/9.

ABSTRACT

Being a professional athlete - career-management strategies among Polish current and retired volleyball players

This following deals with topic of professional athlete career. The aim of the work is to present professional sports careers of volleyball players, and then to compare career patterns in sport with traditional models of career paths. The study verified the hypothesis that shifting the stages of a sports profession in relation to the traditional model of career and early termination of a sports career may be associated with a feeling of being lost and the need to redefine the life and professional goals of an individual, as well as the need to look for new social roles. In order to achieve the objectives of the study and verify the above hypothesis, it was decided to conduct a qualitative study. Particular emphasis was put in the work on presenting the strategies and models of managing the career of active and passive athletes, which was possible thanks to the use of the in-depth interview technique. The research group consists of Polish volleyball players who, thanks to their experience in the game, colorfully tell about sacrifices, enormous effort, pain and doubts during the game at the highest level. The second aspect analyzed in the study is the reorganization of an individual's life during retirement in sports. The undertaken analyzes allowed to define the role and multidimensionality of sport. From the point of view of a sociologist, practicing sport - in this case volleyball - is a space where there is a conscious exchange of skills and moral behavior, in which the player fulfills himself during his professional career.

Keywords: professional athlete career, career management strategies, sport, sociology of sport, social role

Corresponding author:

Anna Piątkowska

E-mail: anna.piatkowska.95@gmail.com

Citation: Piątkowska, A. (2020). Zawód sportowiec: Strategie zarządzania karierą zawodową wśród czynnych i biernych zawodowo polskich siatkarzy i siatkarek. *Prace o Młodych*, Nr 2/2020. Warszawa: SWPS Uniwersytet Humanistycznospołeczny – Młodzi w Centrum Lab. ISSN: 2543-5213, doi: 10.23809/9.

Spis treści

Wstęp	6
Rozdział I Kariery sportowców w szerszym ujęciu - przegląd głównych teorii i dotychczasowych badań	9
1.1. Socjologia sportu jako subdziedzina socjologii w Polsce i na świecie	9
1.2. Badanie karier zawodowych - teorie ogólne	12
1.3. Kariery zawodowe sportowców w świetle dotychczasowych badań	14
Rozdział II Założenia metodologiczne i opis badania własnego	19
2.1. Przedmiot i cel badań	19
2.2. Pytania i hipotezy badawcze	19
2.3. Wybór metody, technik i narzędzi badawczych	20
2.4. Organizacja badań	21
2.5. Dobór badanych osób	22
2.6. Realizacja badań	23
Rozdział III Zawód sportowiec w świetle badania własnego	24
3.1. W blasku reflektorów – analiza karier i doświadczeń czynnych siatkarzy i siatkarek	24
3.1.1. Charakterystyka badanej grupy	24
3.1.3. Kariery badanych: przebieg, modele planowanie i zależności	27
3.1.4. Komponent emocjonalny w karierach sportowych	33
3.1.5. Wyjście z wyczynowego uprawiania sportu	35
3.2. Sportowiec na emeryturze – co dalej?	37
3.2.1. Charakterystyka badanej grupy	37
3.2.2. Wejście do zawodu	37
3.2.3. Kariery badanych: przebieg, modele planowanie i zależności	38
3.2.4. Decyzja o zakończeniu kariery. Odejście od sportu wyczynowego	40
3.3. Dyskusja: porównawcze spojrzenie na kariery czynnych i biernych sportowców	43
3.3.1. Ewaluacja warunków rozpoczęcia kariery sportowej	43

Zakończenie	46
Bibliografia.....	52
Załącznik 1	55
Załącznik 2	59

Wstęp

W historii polskiego sportu nie brakuje spektakularnych karier zawodowych, którymi jako społeczeństwo żywo się pasjonujemy. Powszechnie znane są greckie początki sportu, a także kolejne jego formy w dziejach ludzkości¹. Skierowany pierwotnie do amatorskich wyczynów, współczesny sport ma niewiele wspólnego z pierwotną formą. Współzawodnictwo przeszło stopniową profesjonalizację i znaczną ewolucję, ulegając przy tym zmianom wynikającym z komercjalizacji mediów, reklam, massmediów, roli rynku i sponsorów. Kluby sportowe prężnie pracują nad efektywnym kompletowaniem drużyn na podstawie transferów sportowych, wyznaczaniem najwyższych celów sportowych oraz skuteczną komunikacją marketingową. Wraz ze wzrostem atrakcyjności medialnej dyscypliny, rosną również oczekiwania wobec sportowców, którzy stają się profesjonalistami w swojej dziedzinie. W tym znaczeniu, uprawianie sportu jest dla wielu osób równoznaczne z karierą zawodową. Zawód sportowca w swej charakterystyce i przebiegu w dużej mierze różni się od „tradycyjnych” zawodów i karier. Sukces wymaga od zawodników wiele. Począwszy od wielogodzinnych i wyczerpujących treningów, sprawności fizycznej, nieustannych wyjazdów, profesjonalnego sprzętu. Na tym jednak lista się nie kończy. Aby zawodnik mógł w pełni reprezentować swe sportowe umiejętności musi także rozwijać cechy o charakterze psychologicznym takie jak pewność siebie, odporność na stres i myślenie taktyczne w trakcie zawodów².

Filozof sportu – Józef Lipiec – uważa, że „definitywnie skończyła się epoka sportu dla samych sportowców”, ponieważ klasyczne dyscypliny sportu zostały wyparte przez fenomen piłki nożnej. Lipiec pisze wręcz o „futbolizacji” współczesnych społeczeństw³, które podążają za spektaklem i marketingowymi działaniami związanymi z rywalizacją. Bezkonkurencyjnie najpopularniejszym sportem w Polsce jest piłka nożna, jednak niemal równie popularna stała się w ostatnich latach piłka siatkowa, co też predysponuje ją do roli przedmiotu badań socjologicznych. Polski volley jest dobrze opisany w kontekście historycznym i sponsorskim, powoli również na półki trafiają nieliczne leksykony biograficzne największych gwiazd dyscypliny. Do tej pory jednak nie prowadzono badań społecznych na temat samych

¹ *Pogranicza współczesnego sportu. Ujęcie społeczne*, pod.red T. Sahaj, Akademia Wychowania Fizycznego w Poznaniu, Poznań 2009, s. 21-22.

² B. Hemming, T. Holder, *Psychologia sportu – studia przypadku*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2014, s. 10.

³ *Pogranicza współczesnego sportu. Ujęcie społeczne*, s. 7-8.

siatkarzy-sportowców. Moja praca uzupełnia tę lukę i oferuje wkład do dyscypliny, szczególnie w zakresie subdziedzin mikrosocjologii, socjologii sportu oraz rynku pracy. W pracy spoglądam na indywidualne trajektorie zawodowe i prywatne polskich siatkarzy i siatkarek, zastanawiając się jak ich indywidualne oraz typowe ścieżki zawodowe są powiązane z szerszym kontekstem społecznym.

Niniejsza praca podejmuje problematykę kariery zawodowej polskich siatkarzy i siatkarek, którzy zdecydowali się na profesjonalną karierę sportową. Głównym celem pracy jest stwierdzenie, na ile przesunięcie etapów sportowej kariery w stosunku do tradycyjnego modelu kariery zawodowej i kończenie kariery sportowej może wiązać się z poczuciem zagubienia i koniecznością ponownego zdefiniowania celów życiowych i zawodowych. Dodatkowo przyjęte tezy oraz wyniki badania własnego ukazują strategie oraz modele zarządzania karierą przez czynnych i biernych sportowców.

Do weryfikacji hipotez posłużą następujące pytania badawcze:

1. Jak przebiegają kariery siatkarzy w Polsce?
2. Jakie strategie planowania kariery dostrzegają sportowcy?
3. Jaki wpływ ma przesunięcie etapów kariery sportowej na siatkarzy?

Stosownie do wymienionych powyżej problemów badawczych sformułowano hipotezę, iż sportowcy reprezentują typ kariery schodzącej. W pracy stawiam hipotezę, iż przesunięcie etapów kariery sportowej wobec tradycyjnego modelu kariery przyczynia się do poczucia zagubienia i powoduje, że siatkarze muszą ponownie zdefiniować swoje cele życiowe i zawodowe. W konsekwencji, główną strategią planowania kariery jest to, że sportowcy podejmują dwutorowe działania łączenia edukacji ze sportem.

Aby móc zilustrować powyższe problemy badawcze na poziomie jednostkowym i szczegółowym, zdecydowano się na przeprowadzenie badania jakościowego. Zastosowaną techniką badawczą jest wywiad pogłębiony. Na potrzeby niniejszej pracy przeprowadzono 25 wywiadów z osobami reprezentującymi najlepszych polskich siatkarzy i siatkarki, którzy zdecydowali się opowiedzieć mi o swoich zawodowych doświadczeniach oraz oddaniu swojej pasji.

Praca składa się ze wstępu, trzech rozdziałów głównych oraz zakończenia. Pierwszy rozdział pracy zawiera teoretyczne podstawy potrzebne do zrozumienia badanego tematu. Przez soczewkę socjologa zostały przedstawione założenia z zakresu socjologii sportu i jej elementów, ukazując przy tym społeczny wymiar sportu. W drugiej części rozdziału pierwszego przedstawiono definicję i istotę kariery zawodowej w ogólnych i szczegółowych teoriach socjologicznych,

W drugim rozdziale zostaną wyjaśnione założenia metodologiczne w badaniu własnym. Szczegółowo został opisany przedmiot i cel badań, problemy i pytania badawcze, metoda, technika i narzędzia badawcze oraz sama organizacja i realizacja badania własnego.

Trzeci a zarazem ostatni główny rozdział niniejszej pracy dotyczy analizy badania własnego. Ta część została podzielona na trzy części, z czego pierwsza dotyczy czynnie grających siatkarzy i siatkarek, druga zawodników, którzy zakończyli wyczynową karierę sportową oraz trzeciej, zawierającej wnioski i spostrzeżenia ewaluacji dyscypliny na przełomie XX/XXI wieku. Praca kończy się podsumowaniem i wnioskami.

Rozdział I Kariery sportowców w szerszym ujęciu - przegląd głównych teorii i dotychczasowych badań

W Rozdziale 1. zaprezentowane zostaną główne założenia teoretyczne pracy dotyczące socjologii sportu oraz poszczególnych kategorii sportu w szerszym ujęciu. Okiem socjologa zostały omówione główne zakresy problemowe subdyscypliny socjologii sportu oraz wielowymiarowość współczesnej aktywności fizycznej. Przedstawione zostały realia sportowego życia i samych zawodników, co pozwoliło określić społeczny wymiar sportu. W drugiej części rozdziału na podstawie literatury przedmiotu przedstawiono istotę kariery zawodowej w ogólnych teoriach socjologicznych, szczególnie skupiając się na tzw. „schodzącej” charakterystyce kariery sportowca.

1.1 Socjologia sportu jako subdziedzina socjologii w Polsce i na świecie

W dzisiejszych czasach niezwykle powszechne jest uprawianie różnych form aktywności fizycznej. Sport jako zjawisko społeczne jest dziedziną niezwykle różnorodną i podlega nieustannym zmianom, które wynikają z rozwoju społeczeństwa, kultury i technologii⁴. Trendy i przemiany w sferze zdrowego trybu życia, które nastąpiły w drugiej połowie XX w., przyniosły niezwykle popularyzację sportu na całym świecie. Miliony osób zaczęło praktykować różne formy aktywności z wielu powodów. Jedni dla zdrowia, inni dla sylwetki, a jeszcze inni dla połączenia pasji z pracą zawodową. Na wydarzenia związane z ulubioną dyscypliną sportowcy przyciągają tysiące kibiców a najważniejsze rozgrywki sportowe globu biją z roku na rok rekordy oglądalności, tworząc swego rodzaju sztukę. Współczesny świat rozwija się niezwykle dynamicznie a wraz z nim dziedziny sportu. Coraz bardziej popularne stają się nieznane dotąd dyscypliny a przy tym powstają ich coraz to nowsze odmiany⁵.

Jak zauważa Przemysław Nosal – socjolog z UAM - „Społeczna refleksja na temat sportu jest oskarżana o swoiste pasożytowanie na innych subdyscyplinach”⁶. Sport mimo niejednoznacznego spojrzenia i wielu dziedzin obszaru jest często pomijany w badaniach naukowych, uważany przez większość jako społecznie nieważny, rozpatrywany bardziej w kategoriach rozrywki i zabawy niż jako przedmiot do wykładni naukowej. Jednocześnie

⁴ A. Sznajder, *Charakterystyka rynku sportu profesjonalnego*, Warszawa, 2017, s. 64-65.

⁵ Ibidem, s. 10.

⁶ H. Jakubowska, P. Nosal, s. 11.

masowy zwrot w stronę zdrowego trybu życia i tzw. „fitness culture”, zapoczątkowany przez klasę średnią⁷, skierował refleksję społeczną na tematykę związaną z rolą aktywności fizycznej w życiu współczesnego człowieka. Choć główne wnioski dotyczą przede wszystkim globalnej rewolucji, która doprowadziła do umasowienia klubów fitness, warto spojrzeć na obszar szczególnie słabiej eksplorowany w Polsce, czyli sytuację osób, które ze sportem związały swoją profesjonalną drogę⁸.

Coraz częściej prawidłowe odżywianie i kulturę fit gloryfikuje się jako zasadniczy czynnik wpływający na wyniki sportowe. Kulturystyka i muskularnie silne ciało mają obecnie ambiwalentną pozycję we współczesnej kulturze społeczeństwa i sportu. Globalizacja kultury siłowni i stylu życia fit utożsamiana jest ze zdrowiem, pięknym i młodym wyglądem. Uznać można, iż jest też swojego rodzaju modą. Zagadnienia wchodzące w transformację kultury fizycznej obejmuje swoim zasięgiem sport zarówno ten na najwyższym poziomie, jak i sport młodzieżowy, na poziomie amatorskim. Dotyczy zarówno technik, narzędzi i ćwiczeń stosowanych obecnie na halach sportowych jak i masowego przekazu, wyrażonego w produktach spożywczych, mediach, sieci czy dietach⁹.

W światowej socjologii i refleksji w naukach społecznych sens sportu znajduje swe uzasadnienie w kultywowanych wartościach moralnych, wyznawanych przez zawodnika oraz jego permanentnym trudem w ramach osobistego rozwoju fizycznego i umysłowego. Zdaniem R. Wroczyńskiego wychowanie fizyczne jest jedną z podstawowych dziedzin ukierunkowanych na rozwój społeczny człowieka¹⁰. Nie sposób zatem rozwijać aktywności fizycznej bez zaangażowania intelektualnego człowieka. Wychowanie sportowe sprowadza się zatem między innymi do kształtowania osobowości człowieka, co stanowi fundamentalną rolę sportu¹¹. Umiejętności, samozaparcie i nieustanne dążenie do realizacji wyznaczonych celów jest swego rodzaju społecznym zaspokajaniem potrzeb człowieka, co w konsekwencji skutkuje efektywnością oraz osiągnięciem dobrych wyników sportowych.

Ramy teoretyczne dla niniejszej pracy dostarcza subdyscyplina socjologii sportu. Socjologia sportu rozwija się od lat sześćdziesiątych XX wieku. W Polsce zainteresowanie tym

⁷ J. Andreasson, & T. Johansson, . The fitness revolution. Historical transformations in the global gym and fitness culture. *Sport science review*, 23(3-4), 2014 s. 91-111.

⁸ Ibidem, s. 96.

⁹ Ibidem, s. 99.

¹⁰ R. Wroczyński, *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Wrocław 1979, s. 15.

¹¹ J. Czechowicz, *Sport szansą społecznego rozwoju człowieka*, Akademia Wychowania Fizycznego, Kraków 2014, s. 4

obszarem badawczym zaczyna się dopiero teraz¹². Sport jako forma kontaktów międzyludzkich nie istnieje bez innych dziedzin życia społecznego. Badacze w kontekście sportu zauważają jego dualizm. Sprzeczności sportu wyrażają się poprzez współistnienie zjawisk profesjonalizacji samego zawodnika oraz działania komercyjne w ramach sportowych obszarów.

Badania nad sportem były realizowane głównie przez socjologów i filozofów pracujących na akademiach wychowania fizycznego. Popularyzacja aktywności fizycznej i społeczne znaczenie sportu sprawiło, że socjologowie zaczęli interesować się kategoriami sportu w jego społecznych wymiarach¹³. Można wskazać kilka obszarów, które cieszyły się szczególnym zainteresowaniem socjologów. Obok klasycznych wartości płynących ze sportu pojawia się także konkurowanie klubów sportowych na rynku, w celu osiągnięcia wysokiej pozycji ekonomicznej. Uwarunkowania sportu i jego powiązania z gospodarką i popytem sprawiły, że sport stał się opłacalnym biznesem dla działaczy i sponsorów¹⁴. Rynek sportu profesjonalnego obejmuje instytucjonalne organizacje sportowe, dostawców produktów i sprzętu, kibiców sportowych oraz media, telewizję i sponsorów¹⁵. W kontekście globalizacji socjologowie zauważają rozwój mediów i ich roli w działalności sportowej. O ile media mogą funkcjonować bez sportu, o tyle sport wyczynowy i widowiskowy bez mediów by nie istniał. Sport jest uzależniony od technologii medialnej. Media mogą mieć różnoraki charakter, m.in. jako kanały telewizyjne, gdzie przekazywane są bezpośrednie transmisje rozgrywek sportowych wraz z serwisami informacyjnymi i publicystyką zawierającą komentarze i analizy. Zainteresowanie społeczności przekłada się na zarobki z reklam i rosnącą tym samym pozycję zawodnika. Dla sportu media są także kanałem pozyskiwania sponsorów, promocji i kibiców. Współczesny sport funkcjonuje dzięki popularności zawodników i wielkich imprez sportowych. Obok związku sportu ze sferą medialną funkcjonuje również obszar marketingu i public relations, gdzie budują się wizerunek najpopularniejszych sportowców, klubów i wydarzeń sportowych. To właśnie w tych realiach medialnych, ekonomicznych oraz społecznych – funkcjonuje siatkówka.

W ramach przeprowadzonych wywiadów z zawodnikami, na potrzeby niniejszej pracy dogłębnie zostanie zanalizowany komercyjny rynek sportu z punktu widzenia zawodników.

¹² W. Woźniak, *Najlepsi na świecie? O fenomenie siatkówki i jej kibiców w Polsce*, Uniwersytet Łódzki, s.289.

¹³ Ibidem, s. 169-170.

¹⁴ A. Sznajder, s.1.

¹⁵ Ibidem, s.2.

Autorka skupiła szczególną uwagę na kwestii dotyczącej transferów sportowców, czyli procesie, w którym są oni „kupowani” na podstawie wysokości kontraktów. Ruch transferowany oznacza dla zawodnika planowanie kolejnych etapów i strategii indywidualnej kariery zawodowej a także negocjacji warunków pracy. Obszar ekonomiczny łączy się ściśle z pozostałymi, ponieważ sukces transferowy oznacza atrakcyjność widowisk i zainteresowanie kibiców tworzących kulturę wokół danej dyscypliny/drużyny/zawodnika, a dla samych sportowców oznacza wielkie emocje związane z możliwością grania w najlepszych klubach na świecie¹⁶.

1.2. Badanie karier zawodowych - teorie ogólne

Praca jest nieodłącznym elementem życia człowieka. Kariera zawodowa ma charakter indywidualny i jest uzależniona od pojedynczych decyzji jednostki. Według literatury przedmiotu najczęściej określa się karierę zawodową jako „sekwencję ról i pozycji zawodowych obejmowanych przez jednostki na różnych etapach życia”¹⁷. W tym znaczeniu kariera przypomina drabinę zawodową i wspinaniem się po niej poprzez szereg pozycji zawodowych ułożonych w hierarchii pionowej, z których każda następna znajduje się wyżej od poprzednich w odczuciu społecznym, opartym na miarach prestiżu społecznego, bogactwa, sławy itd¹⁸. Kariera w wymiarze podmiotowym posiada elementy obiektywne i subiektywne. Obiektywne elementy kariery to: pozycje, umiejętności, kompetencje, obowiązki i decyzje zawodowe. Natomiast subiektywne elementy to interpretacje i analiza zdarzeń związanych z doświadczeniami zawodowymi, takie jak: aspiracje, oczekiwania, potrzeby, satysfakcja¹⁹. W literaturze przedmiotu wyróżnia się także trzy główne typy lub modele kariery, wiążące się z kształtem krzywych obrazujących ich przebieg. Modele te ilustrują poniższe wykresy²⁰

¹⁶ H. Jakubowska, P. Nosal, s. 28.

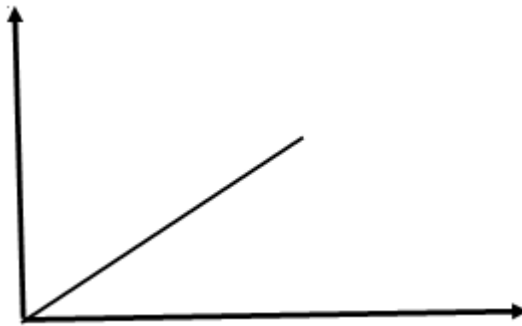
¹⁷ Ibidem, s. 13.

¹⁸ M. Suchar, *Kariera i rozwój zawodowy*. Wydawnictwo Oddk, rok 2003, s. 253.

¹⁹ Ibidem, 2.

²⁰ Ibidem, s. 3.

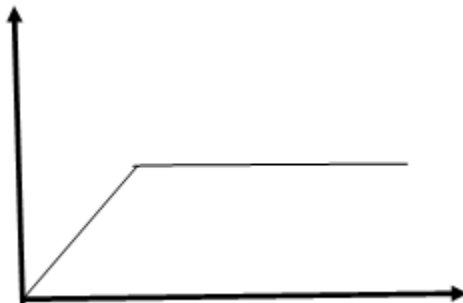
Wykres 1. Kariera wstępująca

Źródło: M. Lenartowcz, *Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej*, Kraków 2009, s. 4.

Linia przerywana symbolizują linię kariery, która oznacza wspinanie się coraz wyżej w hierarchii stanowisk zajmowanych przez jednostkę w organizacji.

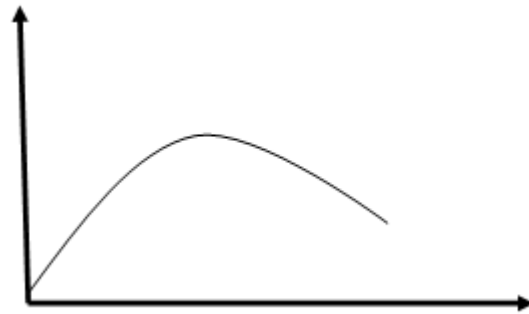
Wykres 2. Kariera ustabilizowana (ilustrowana linią poziomą)

Źródło: M. Lenartowcz, *Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej*, Kraków 2009, s. 4

Kariera ustabilizowana charakteryzująca się tym, że po początkowej fazie zajmowania wyższych stanowisk jednostka osiąga górną granicę możliwości i umiejętności i zajmuje następnie kolejno stanowiska znajdujące się na tym samym poziomie w hierarchii.

Wykres 3. Kariera schodząca (ilustrowana linią opadającą)

Źródło:
zawodu sportowca i kariery sportowej, Kraków 2009, s. 5.

M.Lenartowcz, *Specyfika*

Linia kariery posiada punkt załamania i obrazuje degradację bądź niepowodzenia zawodowe jednostki, które wiążą się z zajmowaniem przez nią coraz niższych i mniej odpowiedzialnych stanowisk.

1.3 Kariery zawodowe sportowców w świetle dotychczasowych badań

Sportowa kariera rozpoczyna się zazwyczaj wcześnie i trwa stosunkowo krótko. Kiedy zawodnik sięga po największe sukcesy, jego rówieśnicy dopiero rozpoczynają lub powoli wspinają się po stopniach ścieżki zawodowej. W dalszym etapie, gdy rówieśnicy sportowców stabilizują swoje pozycje zawodowe i dorosłe życie, kariera sportowca zwykle dobiega końca. Wówczas byli zawodnicy stają przed wyzwaniem odnalezienia się w nowych rolach w życiu i rozpoczęciem nowej kariery, poza sportem wyczynowym²¹. Moment decyzji o zakończeniu sportowej kariery jest naturalnym etapem na drodze każdego sportowca. Może mieć jednak dwojaką naturę – bywa zdarzeniem przewidywalnym, do którego sportowiec odpowiednio wcześniej właściwie się przygotował, albo może przybrać postać wydarzenia niespodziewanego i niechcianego, zwykle zapoczątkowanego przez kontuzję. W związku z tak wczesnym zakończeniem pierwszego etapu kariery, wielu sportowców decyduję się na

²¹ M. Lenartowicz, *Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej*, Akademia Wychowania Fizycznego w Krakowie, Kraków 2009, s. 74.

dwutorową ścieżkę rozwoju, tj. łącząc sport z nauką. Według badania przeprowadzonego przez Ministerstwo Sportu i Turystyki łączenie sportu i nauki przychodzi najłatwiej sportowcom, którzy uczą się jeszcze w szkole średniej. Większe trudności pojawiają się na studiach. Połowa sportowców deklaruje brak problemów w łączeniu sportu z nauką (50% do 50%). Respondenci jako główny powód problemów w łączeniu sportu z nauką podali zbyt słabe wsparcie dla uczących się sportowców ze strony związków sportowych oraz niestabilność finansową²².

Analizując powyższe modele, karierę sportową można zaliczyć do kariery schodzącej. W przeciwieństwie do tradycyjnej ścieżki rozwoju w wielu profesjach, która wiąże się z pokonywaniem kolejnych szczebli awansu zawodowego, po uzyskaniu odpowiednich kwalifikacji i umiejętności, w środowisku sportowym uzyskany dobry wynik i sukces w rozgrywkach jest nagły i często chwilowy. Tymczasem porażka jest zwykle spektakularna. Dany moment może decydować o szybkim przemieszczaniu się w górę lub w dół na szczeblach indywidualnej kariery zawodowej.²³ Bieżący poziom formy fizycznej oznacza poniekąd status finansowy i społeczny sportowca, tym samym skokowo zmienia się jego pozycja w społeczeństwie. Jak pisze Anna Pawlak „Specyfika skokowość kariery sportowej polega nie tylko na możliwości przeskoczenia jednej z klas sportowych. Najważniejszy tu jest bowiem społeczny rezonans mistrzostwa lub rekordu. Przy współudziale środków masowego komunikowania młody człowiek w jednym momencie staje się osobą publiczną, znaną, obserwowaną i podziwianą przez różne zbiorowości: od lokalnej do światowej”²⁴.

Aby lepiej zrozumieć przebieg i sam początek karier sportowych z perspektywy mikrojednostki, warto przybliżyć model rozwoju zaproponowany przez Gagne. François Gagné – profesor psychologii Uniwersytetu w Montrealu - w swoim modelu (*DMGT – Differentiated Model of Giftedness and Talent*) ilustruje proces rozwoju i przekształcenia zdolności w dojrzały talent na poziomie mistrzowskim. Autor wyróżnia dwa kluczowe pojęcia w omawianym modelu – zdolności i talent. W koncepcji Gagné, zdolność to spontaniczna i niewycwiczone biegłość zwane predyspozycjami przynajmniej w jednej dziedzinie w stopniu, które plasuje jednostkę do grona najlepszych. Na bazie zdolności naturalnych, w

²² Raport z analizy danych zastanych oraz badań ilościowych i jakościowych, *Kariera dwutorowa sportowców w Polsce: Diagnoza Sytuacji*, DeLab Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2015.

²³E. Krause, *Modele (Przebiegu) kariery zawodowej człowieka*, Muzeum Historii Polskiej, s. 2-4.

²⁴M. Ienartowicz, *Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej*, s. 5.

sprzyjających warunkach, dzięki interakcjom interpersonalnych i środowiskowych, tzw. katalizatorów rozwija się talent, który odnosi się do kompetencji, które dzięki systematycznie rozwijanym predyspozycjom, opanowane zostają w stopniu mistrzowskim. Proces rozwoju talentu rozumiany jest jako systematyczne dążenie do celu związanego z osiągnięciem doskonałości, w ramach programu aktywności przez długi czas. Rozpoczyna się od zakwalifikowania się do uprawiania aktywności fizycznej, następnie jest inwestowanie, które określa zaangażowanie i intensywność procesu rozwoju talentu. Wskaźnikiem do zbadania zaangażowania jest poświęcony czas, wysiłek, energia i poświęcenie przez talent – dobrze zapowiadającą się osobę. Postęp można wyrazić w postaci tempa i samozaparciu w dążeniu do celu związanego z nabyciem kompetencji na najwyższym poziomie²⁵.

Côté podobnie jak Gagné zaproponował Rozwojowy Model Udziału w Sporcie (DMSP – Dewelopmental Model of Sport Participation), w którym wyróżniał trzy formy ścieżki rozwoju. Istotną kwestią jest zależność między udziałem w aktywności mającej charakter pozytywnie zabawy a rozwojem motywacji. Typową cechą omawianej zabawy jest podejmowanie aktywności, wynikającej z samego zainteresowania, natomiast wykonywanie jej upatruje się w poprawie techniki wykonywania. Etap próbowania wiąże się z zainteresowaniem i własną inicjatywą utalentowanej jednostki. W tym stadium dostrzega się przejaw zdolności u dzieci. Na etapie specjalizacji następuje wybór dyscypliny, zawężenie pozycji. Występują emocje związane z wyborem. W ostatniej fazie – inwestowania następuje koncentracja i poświęcenie, z ukierunkowaniem na umiejętności i rozwój związanych ze współzawodnictwem. Na każdym etapie sportowiec może obrać inny kierunek rozwoju bądź z niego wycofać się. Nie ujęto jednak czasu, co następuje gdy kończą się lata inwestowania.

W perspektywie mikrojednostki, dopełniając społeczny wymiar sportu należy przybliżyć koncepcję Blooma, który na podstawie swoich badań sformułował ogólne wnioski:

1. Istotną rolę w rozwój dziecka pełni rodzina we wpajaniu etyki pracy i kształtowaniu postaw
2. W żadnym przypadku nie stwierdzono, aby talent był możliwy „na własną rękę” i bez udziału osób znaczących. Rodzina, trenerzy, nauczyciele pełnią zatem kluczową rolę na każdym etapie rozwoju,

²⁵ Ibidem, s. 30-31.

3. Wyraźne dowody , świadczące o słuszności obranej drogi przez osobę uzdolnioną.²⁶

Kolejne opracowania potwierdziły uniwersalność koncepcji Blooma. Dzięki jego koncepcji zaczęto podkreślać różnice między zdolnościami rozumianymi jako potencjał a talentem, który wiązał się z realizacją rozpoznanych predyspozycji człowieka. Jednocześnie uznano wartość kształcenia umiejętności i rozwoju kompetencji, dających szansę na osiągnięcie sukcesu²⁷.

Psychospołeczna teoria rozwoju osobowości w ujęciu E. Eriksona obejmuje osiem przełomowych stadiów w rozwoju człowieka²⁸. Pierwsze cztery występują w dzieciństwie i jego adaptacji do otoczenia, piąte stadium jest w okresie dojrzewania, a ostatnie trzy w wieku dojrzałym aż do starości. Autor definiuje obszary konfliktu w postaci alternatyw, które występują w życiu. Na potrzeby niniejszej pracy analizie został poddany ostatni etap teorii. W jego przekonaniu, zmiana posiadająca charakter „kryzysu podstawowego” (rozwojowego) jest związana z wypracowaniem ego, zwanego dalej cnotą. Rozwój psychofizyczny człowieka przechodzi przez krytyczne etapy, które można nazwać punktami zwrotnymi lub momentami rozstrzygającymi dalsze losy jednostki. Ponadto warto zauważyć, że kluczowym etapem rozwoju osobowości człowieka jest jego tożsamość - kształtowana w okresie dorastania. Na potrzeby niniejszej pracy zostaną przybliżone i zanalizowane ostatnie stadia teorii. W piątym stadium, wieku dorastania Erikson zauważa konflikt między poczuciem tożsamości a pomieszaniem tożsamości (identity confusion). Człowiek uświadamia sobie własne indywidualne cechy. Jest to stadium, w którym człowiek uczy się decydować, jakie impulsy, potrzeby i role są najbardziej istotne dla niego, tworząc tożsamość psychofizyczną. Kryzys tożsamości może być szczególnie niebezpieczny, ponieważ cała przyszłość człowieka jest w jego rękach²⁹. A szczególnie niebezpieczne wydaje się wytworzenie negatywnej tożsamości, czyli poczucia posiadania wielu potencjalnie bezwartościowych cech. Erikson nie wyodrębnia tu wyraźnych etapów w dążeniu do biegłości. Ostatnie stadium życia ludzkiego polega na przezwycięzeniu konfliktu pomiędzy tendencją do integracji a rozpaczą. Dzięki integralności

²⁶ Ibidem, s. 23-24.

²⁷ Ibidem, s. 25.

²⁸ Erikson używa termin „psychospołeczny” do ludzkiego rozwoju, w którym stadia życia człowieka od urodzenia do śmierci są kształtowane przez wpływy społeczne, wchodzące w interakcję z fizycznie i psychologicznie dojrzewającym organizmem.

²⁹ Ibidem, s.10-13.

życie nabiera sensu w ramach przyjętego przez jednostkę porządku. Cnotą, która może się narodzić w tym stadium jest mądrość, umożliwiająca utrzymywanie i przekazywanie doświadczeń zebranych we wcześniejszych latach/stadiach. Z punktu widzenia jednostki pojawia się potrzeba refleksji i bilansu życiowego³⁰.

Podsumowując, część teoretyczna pracy obejmuje trzy ramy, to jest szerokie ujęcie społecznego znaczenia sportu (socjologia sportu), teorie karier zawodowych (socjologia rynku pracy) oraz modele wyjaśniające przebieg indywidualnych karier, które spinają dwa powyższe elementy.

³⁰ Ibidem, s. 49.

Rozdział II Założenia metodologiczne i opis badania własnego

2.1. Przedmiot i cel badań

Przedmiotem badań niniejszej pracy jest środowisko zawodowych sportowców – polskich siatkarzy i siatkarek, którzy zdecydowali się na podjęcie profesjonalnej kariery sportowej. Pierwszą badaną podgrupą są zawodnicy czynnie grający w siatkówkę, którzy mają w swoim dorobku grę w najlepszych klubach sportowych na świecie oraz w reprezentacji swojego kraju. Drugą podgrupą są osoby równie utytułowane, które zakończyły już wyczynową karierę sportową.

Celem czynności badawczych mojego badania było poznanie i ukazanie strategii zarządzania karierą zawodową wśród czynnych i biernych zawodowo polskich siatkarzy i siatkarek. Biorąc pod uwagę etapy życia człowieka, celem pracy jest przedstawienie specyfiki zawodu sportowca w odniesieniu do:

- 1 Czasowego przesunięcie etapów kariery zawodowej;
- 2 Strategii oraz przyjmowanych modeli zarządzania karierą sportową;
- 3 Wynagrodzenia za pracę i niestabilności zatrudnienia sportowców;
- 4 Społecznego wizerunku zawodnika;
- 5 Momentu zakończenia kariery i konieczności podejmowania nowych wyzwań po zakończeniu kariery sportowej.

2.2. Pytania i hipotezy badawcze

Niniejsza praca podejmuje problematykę kariery zawodowej siatkarzy i siatkarek, którzy zdecydowali się na profesjonalną karierę sportową. **Główną hipotezą niniejszej pracy jest twierdzenie, iż przesunięcie etapów sportowej kariery w stosunku do tradycyjnego modelu kariery zawodowej i kończenie kariery sportowej może wiązać się z poczuciem zagubienia i koniecznością ponownego zdefiniowania celów życiowych i zawodowych.**

Do weryfikacji hipotez posłużą następujące pytania badawcze:

4. Jak przebiegają kariery siatkarzy w Polsce?
5. Jakie strategie planowania kariery dostrzegają sportowcy?
6. Jaki wpływ ma przesunięcie etapów kariery sportowej na siatkarzy?

Stosownie do wymienionych problemów badawczych sformułowano następujące hipotezy:

1. Kariery siatkarzy w Polsce reprezentują typ kariery schodzącej.
2. Główną strategią planowania kariery jest to, że sportowcy podejmują dwutorowe działania łączenia edukacji ze sportem.
3. Przesunięcie etapów kariery sportowej wobec tradycyjnego modelu kariery przyczynia się do poczucia zagubienia i powoduje, że siatkarze muszą ponownie zdefiniować swoje cele życiowe i zawodowe.

2.3. Wybór metody, technik i narzędzi badawczych

Mając na względzie indywidualne trajektorie karier każdego z zawodników i unikalność każdego z przypadków, tego co wyjątkowe, poszukując różnorodności poglądów, opinii, autorka jako podstawowy sposób gromadzenia danych zastosowała wywiad indywidualny, częściowo ustrukturyzowany. Wybór tej metody pozwolił poznać naturalny i prawdziwy „świat rozmówcy” i zrozumieć zjawiska tak, jak widza je osoby badane. W ramach tego podejścia w niniejszej pracy zastosowano kwestionariusz wywiadu, który stanowi świadomą i logiczną kompozycję pytań otwartych. Pytania w kwestionariuszu zostały tak ułożone, aby tworzyły zwartą i konsekwentną całość ściśle powiązaną z problemem badawczym. Wywiad miał charakter współtwórczy, dostarczający informacji na temat ludzkich doświadczeń, sposobu rozumienia rzeczywistości i kariery zawodowej. Uzupełniającą techniką zbierania danych był dokument tworzony intencjonalnie – rysunek „linia życia sportowca”, który miał na celu uchwycenie najważniejszych wydarzeń i aspektów życia badanych, co w efekcie pozwoliło zbadać jakie przełożenie emocjonalne miały owe wydarzenia na grę, działania i dalszą karierę zawodową badanych. Dokument wypełniał zawodnik, który wskazując konkretne wydarzenie opowiadał dlaczego akurat to wydarzenie i

jak ten fakt wpłynął na jego zachowanie lub dalsze losy kariery zawodowej. Dokument stanowi załącznik nr 2 do niniejszej pracy.

W ramach technik wspierających, praca oparta została również na wtórnej analizie danych zastanych, którymi były opublikowane wywiady ze sportowcami. Wykorzystane zostały także dane statystyczne pochodzące z badań i raportów Głównego Urzędu Statystycznego. Dokonano również analizy desk research na podstawie autobiografii zawodników. W pracy wykorzystane zostały zróżnicowane źródła; publikacje naukowe, artykuły i materiały dostępne online.

2.4 Organizacja badań

Przed rozpoczęciem pracy badawczej zapoznano się z literaturą przedmiotu oraz dokonano przeglądu teorii socjologicznych. Określony został cel badania, główny problem badawczy, który powinien zostać opisany oraz sformułowane pytania badawcze. Następnie została opracowana główna hipoteza pracy, która w późniejszym czasie, na podstawie analizy badań własnych została zweryfikowana. Kolejnym etapem był wybór metody, techniki oraz sporządzenie narzędzi badawczych – scenariusza do wywiadu (załącznik 1) oraz linię kariery (załącznik 2) niniejszej pracy. Następnie dokonano doboru badanych osób do wywiadu. Autorka badania sama kiedyś grała w siatkówkę, która jest jej pasją do dziś. Fakt ten ułatwił - od strony rekrutacyjnej - możliwość przebadania trudno dostępnej grupy gwiazd współczesnej polskiej siatkówki, jak i pozwalało badaczce stosunkowo łatwo „wejść” w świat badanych. W swoich rozważaniach koncepcyjnych, autorka będąc na styku dwóch znanych jej „światów”, obrała za cel połączenie w innowacyjny sposób dyscyplinę sportu z obszarem socjologii. Badanie zostało skonstruowane i przygotowane tak, aby w konsekwencji przyczyniło się do lepszego zrozumienia karier sportowych, wspierania procesów kształtowania ścieżek zawodowych oraz aby pozwoliło wytłumaczyć jakie uwarunkowania i czynniki społeczne są niezbędne do wypracowania nazwiska, które jest marką i legendą samą w sobie. Pozycja autorki w wyważonej nawigacji pozwoliła dowieść tych czynników, które doprowadziły do spektakularnych karier, którymi jako społeczeństwo żywo się pasjonujemy a jednocześnie wykluczyły samą autorkę z kontynuacji gry w siatkówkę. W niniejszej pracy,

zebrany materiał empiryczny został zakodowany ze względu na bezpieczeństwo danych osobowych rozmówców. Następnie przystąpiono do procesu analizowania i syntezy danych.

2.5 Dobór badanych osób

Wybór grupy badawczej został starannie wyselekcjonowany przez autorkę. Aby uzyskać szerokie spektrum analizy, głównym kryterium doboru był przebieg kariery zawodnika uwzględniając miejsca, w których gra/grął (w Polsce bądź poza granicami naszego kraju) oraz etapy życia na jakim jest dany zawodnik/zawodniczka. Grupę badawczą tworzą gracze, którzy:

- na tą chwilę w szczytowym momencie swojej kariery reprezentacyjnej i klubowej - zarówno w Polsce jak i zagranicą,
- podjęli działania łączące edukację ze sportem,
- są czynnymi zawodnikami jednak zbliżają się ku końcowi kariery,
- kobiety-zawodniczki, które łączą macierzyństwo z profesjonalnym graniem w siatkówkę.

Ze względu na swój charakter badania jakościowe prowadzone są na niewielką skalę.

W badaniu wzięło udział 25 osób, w następującym podziale:

Tabela nr 1

Płeć	Czynni sportowcy	Osoby na sportowej emeryturze
Kobiety	9	4
Mężczyźni	10	2

Opracowanie własne

Udział w badaniu był dobrowolny. Informacja dla badanych oraz formularz zgody na udział stanowią załącznik 1 znajdujące się w Aneksie niniejszej pracy. Wszystkie przekazane informacje od rozmówców zostały zakodowane i zanonimizowane, mając na uwadze bezpieczeństwo grupy badanej.

2.6. Realizacja badań

Badania zostały przeprowadzone w okresie od 29 września do 31 grudnia 2018r. Ze względu na komfort rozmówców, wywiady były przeprowadzone w kawiarni, na halach sportowych bądź telefonicznie (w przypadku gry poza Polską). Całe badanie trwało około godziny. Pytania ze scenariusza rozstały spontanicznie wzbogacone przez prowadzącą, jeśli nasunęły się podczas swobodnej rozmowy z badanym. Rozmówcy chętnie przystępowali do badania, wnikliwie odpowiadając na zadawane pytania. Wszystkie rozmowy zostały nagrane na dyktafon, o czym wcześniej rozmówca został poinformowany i na co wyraził świadomą zgodę (zob. Formularz – Aneks).

Na podstawie nagrań powstały transkrypcje wywiadów, wzbogacone o notatki z obserwacji autorki pracy. Po przeprowadzeniu dwudziestu pięciu wywiadów, osiągnięto saturację materiału empirycznego i zakończono proces gromadzenia danych.

Rozdział III Zawód sportowiec w świetle badania własnego

Podstawą niniejszej części pracy jest analiza materiału empirycznego z badania własnego, który to stanowi 25 - wywiadów pogłębionych z polskimi siatkarzami i siatkarkami. Przeprowadzone badanie eksplorowało takie obszary jak: wejście do zawodu sportowca, wczesną specjalizację oraz identyfikację zdolności i predyspozycji do zawodu sportowca, udział w treningach oraz możliwość kreowania indywidualną karierą zawodową. W drugiej części rozdziału przedstawiono uwarunkowania dotyczące zakończenia kariery sportowej osób, będących nadal w wieku produkcyjnym. Ponadto została zawarta analiza ról i wyzwań pozasportowych byłych zawodników. Dodatkowo zostały przedstawione elementy sztuki siatkarskiego warsztatu, które uległy zmianie na przestrzeni XX/XXI wieku.

3.1 W blasku reflektorów – analiza karier i doświadczeń czynnych siatkarzy i siatkarek

3.1.1. Charakterystyka badanej grupy

W przeprowadzonym badaniu wzięło udział 19 zawodników czynnie grających na parkietach polskiej, włoskiej, japońskiej i austriackiej ligi na poziomie ekstraklasy oraz polskiej I ligi mężczyzn. 14 osób z ogółu badanych jest aktualnymi reprezentantami Polski.

Grupę badawczą stanowiło 9 kobiet i 10 mężczyzn, w przedziale wiekowym 24-34 lat. Miejsce pochodzenia badanych osób jest różnorakie - 5 osób pochodzi z największych polskich aglomeracji, tj.: Warszawa, Poznań, Kraków, 12 osób ze średniej wielkości miast – np. Kalisz, Kielce, a dwie osoby zamieszkiwało wsie.

3.1.2. Wejście do zawodu

Wyniki badań obrazują, iż proces „stawania się sportowcem” przebiega w sieci społecznych powiązań ale także ograniczeń i przeciwności, które jednostka napotyka i odpowiednio adaptuje i oswaja. Z wypowiedzi zawodników należy zauważyć, że dom rodzinny i najbliżsi młodych zawodników pełnili dla nich szczególną rolę w początkach sportowej kariery. W rozwoju dzieci bardzo ważną rolę odgrywa środowisko rodzinne oraz warunki, w jakich dziecko dorasta. Od tego jakie postawy rodzicielskie są stosowane przez

rodziców, rokuje w jaki sposób wychowywane jest dziecko i jak ono rozwija swoje zainteresowania i talent. Rola rodziców, ich podejście do aktywności fizycznej oraz zaangażowanie w życie dziecka jest widoczny na każdym poziomie różnic indywidualnych. Zarówno od genetyki (stratosferyczny wzrost, który jest niezwykle ważny w sporcie), po charakter i temperament aż po zaspokajanie potrzeb związanych ze sportem. Z pośród wszystkich rozmówców 4 osoby wskazały na nakierowanie na sport i samą siatkówkę z racji sportowych korzeni – mama bądź tata wcześniej uprawiali sport wyczynowy. W dwóch z czterech przypadków była to również siatkówka:

Moja mama jest zakochana w siatkówce, kiedyś sama grała i ona zapisała mnie na pierwszy trening.[Maciej, 1993, czynny zawodnik]

Dzięki temu ówczesne dzieci – a dzisiejsi zawodnicy - uczestniczyli w pierwszych treningach w szkołach podstawowych. Przyznali, że rodzice pełnili dla nich rolę wspierającą, pomagając finansowo i logistycznie, łącząc szkolny obowiązek ze sportem. Jak wspomina rozgrywająca jednego z najlepszych klubów w Polsce:

Często uczestniczyłam w (mamy) treningach i wyjazdach, kiedy byłam mała. Było dla mnie rzeczą naturalną i oczywistą, że też chcę uprawiać tę dyscyplinę.[Karolina, 1985, czynny zawodnik]

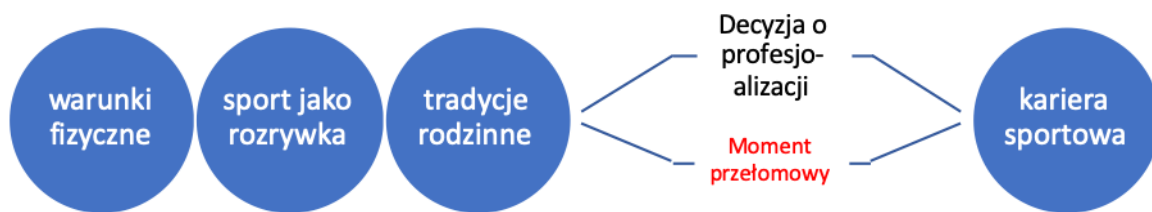
Niewątpliwie do fizycznych uwarunkowań sportowców należy wzrost i sprawność fizyczna. Siatkówka jest dyscypliną sportu uprawianą przez zawodników o wyjątkowych predyspozycjach i warunkach fizycznych. Zawodnicy przyznali, iż wyróżniając się wśród swoich rówieśników zostali zaproszeni na pierwsze treningi po lekcjach szkolnego WF-u.

Trudno jest mi powiedzieć jak to się zaczęło. Od zawsze byłam bardzo wysoka. Zaczęło się od chodzenia na SKS w szkole a przez to że się w miarę wyróżniałam, to zostałam wzięta do trzecioliigowej drużyny. W pewnym czasie do Goleniowa przyjechał trener który robił nabór do kadry juniorskiej i dostałam powołanie do Szkoły Mistrzostwa Sportowego. Zgodziłam się i wyjechałam do Sosnowca i tak gram do dziś. [Anna, 1992, czynny zawodnik]

W tym kontekście, widzimy także rolę sprzężenia różnych czynników niezależnych od respondentów – obok warunków fizycznych, tradycji rodzinnych czy sportu jako miłej aktywności, można zobaczyć przełomowe punkty w karierze wiążące się z przyjazdem do rodzinnej miejscowości/na trening ważnego reprezentanta profesjonalnego świata sportu.

Profesjonalizację powyżej oznaczało przyjęcie oferty trenera i zmiana ścieżki kształcenia. Ilustruje to model poniżej.

Model wejścia do zawodu badanych siatkarzy i siatkarek: warunki kontekstowe i moment wejścia

Opracowanie własne

Początkowo zawodnicy biorący udział w badaniu uczęszczali na treningi bądź dodatkowe zajęcia sportowe w szkołach podstawowych, w rodzimych miejscowościach. Momentem przełomowym dla ówczesnej kariery zawodników była dalsza ich chęć do kontynuacji uprawiania sportu, która wiązała się z wyjazdem do Szkoły Mistrzostwa Sportowego, której celem jest stworzenie optymalnych warunków umożliwiających połączenia nauki z profesjonalnym uprawianiem sportu. Nawiązując do modelu Cote et al. należy interpretować ten moment jako koniec etapu próbowania dziecka, które przechodzi do etapu specjalizacji, gdzie następuje zatem wybór dyscypliny, zawężenie pozycji. Wybory wiążą się też z silnymi emocjami.

Wyjazd do SMSu był momentem kiedy zaczęłam profesjonalnie podchodzić do siatkówki. Rzucam wszystko i wyjeżdżam z domu rodzinnego. Wtedy postawiłam wszystko na jedną kartę. To było bardzo szybko, robiłam to dla przyjemności i nigdy nie myślałam o tym na poważnie. Rodzice bardzo mnie wspierają. Byli zawsze ze mną. Mówili żebym robiła to co sprawia mi przyjemność. To jest bardzo ważne. Nie mówili żebym to robiła, czy żebym tego

nie robiła. Co bym nie zrobiła to moi rodzice będą ze mną na zawsze.[Kasia, 1994, czynny zawodnik].

Podsumowując, mimo wielu czynników takich jak: zdolności, talent, warunki fizyczne dziecka, wsparcie najbliższych członków rodziny, warto zauważyć, że wejście do zawodu sportowca jest początkowo związane czynnikami nadbudowującymi się w kolejnych procesach. Moment przełomowy kariery to dopiero podjęcie decyzji związanej z propozycją profesjonalizacji.

3.1.3. Kariery badanych: przebieg, modele planowanie i zależności

Droga młodego talentu do blasku reflektorów dorosłej siatkówki jest wyboista. Rozpoczynając od zmagani na poziomie rozgrywek wojewódzkich lub ogólnopolskich aż po grę na poziomie seniorskim. Część osób nie decyduje się na podjęcie profesjonalnej kariery sportowej, kończąc swoją przygodę z siatkówką przed wyjazdem do SMSu. Podsumowując wypowiedzi badanych wszystkie osoby, które zrezygnowały z uprawiania sportu w wieku szkolnym wybrały tradycyjne modele ścieżek zawodowych – kończąc studia a następnie podejmując pracę zawodową. Jak wspomina środkowa reprezentacji Polski, upatruje przyczyny rezygnacji z kariery poprzez całkowite oddanie się pasji i ciężką pracę, co jest swoistym nawiązaniem do koncepcji Blooma,, gdzie dominuje ciężka praca i nauka, obejmując gotowość do poświęcenia się danej aktywności. Jak wskazuje zawodniczka, osoby porzucając dotychczasową przygodę z siatkówką nie były w pełni oddane pasji:

Jak na początku trenowałam to wiele dziewczyn zrezygnowało z siatkówki. To nie jest dla każdego, zbyt wiele osób zaczyna tą zabawę, o której mówiłam na początku i nie każdy może to robić.[Patrycja, 1987, czynny zawodnik].

Te osoby, które jednak zdecydowały się przecierać sportowe szlaki już w pierwszej grupie wiekowej (przyp. Kadetki/Kadeci) określają pozycję na boisku, w której chcą się specjalizować. W momencie, w którym młody człowiek decyduje się na uprawianie sportu na poziomie profesjonalnym, całe jego życie podporządkowane zostaje procesowi treningowemu, zawodom, turniejom i wszystkiemu, co łączy się z tą aktywnością. Nawyki żywieniowe, dieta, rytm snu, ustalenie życiowych celów, kontakty towarzyskie i inne elementy dnia codziennego funkcjonowania zostają podporządkowane wymaganiom

stawianym przez system sportu wyczynowego. Kariera sportowa staje się nadrzędną wartością, a osiągnięcie zamierzonych sportowych celów – najważniejszym priorytetem. Wyczynowe uprawianie sportu łączy się z ogromną presją, obciążeniem fizycznym i psychicznym oraz z niepewnością zatrudnienia. Pracę sportowca można określić swego rodzaju jako pracę sezonową. Zatrudnienie sportowców odbywa się na podstawie kontraktów z klubami sportowymi, tzw. transferów, które odbywają się po zakończeniu sezonu ligowego. Aktualna forma fizyczna i prestiż zawodnika przesądzają o randze oferty oraz wysokości wynagrodzenia.

Na potrzeby niniejszej pracy należy przybliżyć strategię zawodników, jakie obierali na początku swojej przygody z siatkówką, a jak to wygląda w chwili obecnej, po kilku bądź kilkunastu lat grania na największych siatkarskich parkietach. Jak wynika z wypowiedzi jedna z czołowych polskich libero:

Ja zaczynałam w Dąbrowie Górniczej, gdzie rozpoczęłam swoją przygodę jako kadetka i juniorka a następnie przeszłam do seniorskiej drużyny i odeszłam stamtąd dopiero trzy sezony temu. Jestem prawdopodobnie takim wyjątkiem siatkarskim, ponieważ rzadko jest tak aby przez tak długo grać w tej samej drużynie, ale można powiedzieć że Dąbrowa Górnicza rozwijała wraz ze mną z roku na rok. Pojawiali się nowi trenerzy inne zawodniczki nie tylko z kraju ale i za granicą i każdy coś wprowadził do zespołu co jest bardzo cenne i ciekawe przeżycie przebywanie z różnymi ludźmi bo to najwięcej daje poza meczami i graniem i na moje szczęście nie siedziałam na ławce rezerwowej. [Karolina, 1988, czynny zawodnik].

Z wypowiedzi zawodniczki należy zauważyć, że w pierwszych etapach kariery kierowała się głównie rozwojem siatkarskich umiejętności. W oparciu o historię zawodniczki a tym samym wychodząc do szerszego gremium siatkarskiego, warto zwrócić uwagę na dynamizm i reorganizację życia sportowców, w której – jak wspomina zawodniczka – niespotykaną sprawą jest grać w jednym klubie 8 lat przez wszystkie grupy wiekowe. Z analizy pozostałych zawodników wynika, iż jeden zawodnik najwięcej spędził 3 sezony w jednym klubie.

Sport to korelacja sukcesów i porażek. Zawód sportowca to niekończąca się praca i ogromne obciążenia fizyczne i psychiczne. Psychika odgrywa niebagatelną rolę w działaniu i

postawie sportowca. Nic więc dziwnego, że o wypaleniu zawodowym sportowca coraz więcej się mówi. Początkowa satysfakcja, radość i chęć walki zawodnika jest podziwiana przez nas jako kibiców. Często w sloganie sportu używane jest powiedzenie „sukces ma wielu ojców, porażka zaś niewielu. Nie możemy zapomnieć, że gdy zgasną meczowe reflektory sportowiec zostaje sam z wyeksploatowanym ciałem i obciążeniem psychicznym. Wraz z upływem czasu zaczyna dominować brak poczucia sensu. W nawiązaniu do modelu Eriksona, długotrwałość wysiłku i motywacja, poparta chęcią poprawy wykonywanych obowiązków może wiązać się z trudnością z utrzymaniem bilansu między wysiłkiem a regeneracją³¹. Z racji takich aspektów mentalnych zawodniczka była o krok od porzucenia kariery. Jak sama przyznaje dzięki współpracy z psychologiem sportowych zdecydowała się na powrót na siatkarski parkiet, podpisując kontrakt z ŁKS Łódź.

W Dąbrowie planowałam zawiesić karierę na rok ale Łódź bardzo kusila propozycją kontraktu aby wznowić przygodę z sportem i zdecydowałam się wrócić i to było w trakcie sezonu więc w sumie każda drużyna miała już pełne składy i jednym z elementów dla których się zgodziłam była nieduża odległość do rodzinnego miasta bo nie rozważałam nawet aby móc wyjechać zagranicę. [Karolina, 1988, czynny zawodnik].

Znaczna część sportowców nie zrezygnowała już na tym poziomie ze sportu mimo poczucia wypalenia. Ma na to wpływ wiele czynników, m.in. kwestie finansowe oraz braku pomysłu na siebie. Wychodząc szerzej, podsumowując wypowiedzi wszystkich zawodników, dokonano porównania czynników, które decydowały o wyborze kolejnego klubu jako kolejnego pracodawcę. Na podstawie zebranego materiału empirycznego wyróżniono czynniki, które zawodnicy wskazali na początku kariery oraz te, które decydują o podpisaniu kontraktu w późniejszych etapach kariery. Na początku przygody ze sportem zawodnicy twierdzą, że najważniejszymi elementami były dla nich:

1. Gra w wyjściowym składzie oraz rozwój

„Zależało mi na grze i rozwoju. To nie był aż tak udany sezon ale można było wyciągnąć jakieś wnioski. Aby rozwijać się i grać cały czas. Fajny zespół, perspektywiczny”, [Patrycja, 1987, czynny zawodnik].

2. Osoba trenera oraz zawodniczek w drużynie

³¹ M. Siekańska, *Talent sportowy*, s. 47.

„Zależało mi aby trener był dobry i im lepsze zawodniczki tym lepiej się gra, zwłaszcza na mojej pozycji. Inna organizacja klubu, na wysokim poziomie.”, [Karolina, 1988, czynny zawodnik].

W późniejszych stadiach kariery zawodnicy wyróżniali głównie:

3. Aspekt finansowy

„wyfłacalność klubów. To jest nasza praca, każda zasuwa i poświęca swoje życie. To też jest istotne”, [Aleksandra, 1984, czynny zawodnik].

4. Lokalizację

„W miarę upływu czasu zaczęłam interesować się miejscem w jakie przyjdzie mi się znów przeprowadzić. Wybierałam ciekawe miasta/państwa. Gdy moja kariera nabrała rozpędu priorytety zmieniły się i zwyczajnie kierowałam się wysokością kontraktu, by móc odłożyć nieco pieniędzy na „sportową emeryturę”., [Gosia, 1985, czynny zawodnik].

W trakcie trwania kariery sportowej badani z różnych przyczyn zmieniali barwy klubowe. Zawodnicy dążyli do przejścia do klubów o wyższym poziomie i prestiżu. Chcieli podnosić w ten sposób swoje umiejętności oraz pomóc sobie w karierze. W ostatnich latach, coraz więcej polskich zawodników decyduje na wyjazd do zagranicznych klubów. Według grupy badawczej, transfery zagraniczne nie są zbyt popularne wśród polskich zawodników, ponieważ jest to ogromne wyzwanie dla sportowca. Wszystkie osoby spójnie przyznają, że gra poza granicami Polski wymaga jeszcze większych nakładów pracy od sportowca, aby być lepszym od rodzimych zawodników/zawodniczek. Jak zauważa jedna z zawodniczek, obecny poziom polskiej ligi znacznie odbiega od siatkarskich potęg, takich lig jak: włoskiej, rosyjskiej, tureckiej. Grając osobiście w 5 krajach europejskich wskazuje różnice warsztatu umiejętności technicznych, które stanowią o wartości sportowca.

Ja zawsze zachęcałam koleżanki do wyjazdu, to świetna przygoda, doświadczenie, które zostaje na całe życie. Uważam, że trzeba uczyć się od najlepszych. Nasza liga polska nie stoi teraz na najwyższym poziomie, najlepsi trenerzy to głównie ci zagraniczni, tym bardziej należy wyjechać w celu rozwoju. Ja osobiście nie żałuję żadnego z moich wyjazdów.[Karolina,1985, czynny zawodnik].

Jeden z badanych – obecny mistrz niemieckiej Bundesligi zdecydował się na realizację seniorskiej kariery w pełni poza granicami Polski. Rozwiązując kontrakt w 2015 roku z

bielskim klubem zdecydował się na pierwszy wyjazd zagraniczny. Jak sam przyznaje decyzja o wyjeździe była dla niego neutralnym wydarzeniem;

Szczerze dla mnie to była bardzo łatwa decyzja gdyż opuściłem dom rodzinny w wieku szesnastu lat, ponieważ przeniosłem się do liceum w Częstochowie więc tak na prawdę po trzech latach spędzonych tam bez rodziców decyzja o wyjeździe nie była dla mnie aż taka trudna aby przeprowadzić się do Austrii. Byłem ciekawy nowych doświadczeń i wrażeń. . [Łukasz, 1995, czynny zawodnik].

Wypowiedzi wszystkich osób, biorących udział w badaniu zgodnie potwierdziły, że wyjazd za granicę jest najlepszą strategią dla rozwoju kariery sportowej. Jeden z zawodników, grający obecnie na parkietach niemieckiej Bundesligi zwraca uwagę na warsztat treningu za granicą rokuje nie tylko w indywidualnej formie i wartości zawodnika na boisku ale także pod względem społecznym i psychologicznym.

Tak , myślę że każdy powinien spróbować zagrać za granicą i zobaczyć jak tam się traktuje obcokrajowców i co się od niego wymaga, każdy powinien w miarę możliwości tego posmakować a tym bardziej jeżeli jest to liga lepsza od Polski po to aby się rozwijać i poznawać nie tylko nowe języki jak i całą kulturę zagraniczną bo to nas rozwija i daje nam szanse spojrzenia na świat z w ogóle innej perspektywy. [Łukasz, 1995, czynny zawodnik].

Nie możemy zapominać, że kariera sportowca kiedyś się skończy, a uwielbienie tłumów – przemija. Utalentowany sportowiec niejednokrotnie zmuszony jest do wyboru między edukacją a sportem, albo między pracą a sportem. Konieczne są zatem konkretne działania w obszarze kariery dwutorowej, które pomogą zawodnikowi rozwijać karierę sportową, a jednocześnie umożliwią edukację lub pracę, przyczyniając się do rozpoczęcia nowego etapu życia po jej zakończeniu. Profesjonalne kluby sportowe głównie nastawione są głównie na sukces sportowy, z tego powodu sportowcy bardzo często nie są w stanie podjąć nauki na uczelniach wyższych. Co skutkuje po zakońzonej karierze brak odpowiedniego wykształcenia aby otrzymać pracę.

Z analizy wypowiedzi osób, biorących udział w badaniu, 6 osób podjęło naukę w trakcie czynnej gry – 4 osoby są w trakcie studiów, 1 osoba posiada tytuł magistra i 1 zrezygnowała. Wszystkie osoby studiujące podjęły studia ukierunkowane na sport, pisząc pracę magisterskie na temat działalności i funkcjonowania z różnych perspektyw piłki

siatkowej. Jak przyznaje rozgrywająca reprezentacji Polski, karierę dwutorową podjęła we wczesnych etapach swojej sportowej kariery, co było głównie podyktowane rolą rodziców.

Większość sportowców poświęca się [dla] sportu w 100% i tak naprawdę nie ma czasu na skończenie studiów, bo musisz dbać o siebie na maksa. U mnie w domu nauka była punktem wyjściowym. Ja zrobiłam studia – inżyniera żywności człowieka. Było hardkorowo. Mam studia i bardziej odpuściłam, mam inżyniera i chce iść w tym kierunku. [Martyna, 1992, czynny zawodnik].

Takie działanie jest jednak nie przez wszystkich praktykowane. Jak przyznaje była reprezentantka Polski, libero polskiego klubu, która zrezygnowała łączenia studiów wyższych ze sportem:

Zaraz po szkole poszłam na AWF dostałam się z pierwszego miejsca na liście i wszystko dobrze szło dopóki nie zaczęłyśmy grać ligi mistrzyń zaczęły się liczne wyjazdy a że nie byłam kadrowiczką to nie mogłam dostać indywidualnego toku studiów. Poza tym trenując dwa razy dziennie to przychodziłam na te zajęcia z rana jak trup a że to był sezon kiedy zaczęło mi gorzej iść w siatkówce to musiałam zdecydować co wybrać ponieważ obydwu rzeczy naraz nie uda mi się osiągnąć i wybrałam siatkówkę i po roku zrezygnowałam ze studiów. [Karolina, 1988, czynny zawodnik].

Należy jednak zwrócić szczególną uwagę na zawodników, którzy grając w najlepszych klubach nie są w stanie zabezpieczyć takiego kapitału ekonomicznego, który zagwarantowałby im utrzymanie. W tej materii należy także szukać podstaw do „dwutorowej kariery”. W czasie trwania wyczynowej kariery sportowej, jeden z polskich zawodników, grając w I lidze podjął także tradycyjną pracę oraz studia, motywując swoją decyzję głównie w oparciu o warunki finansowe:

Nie zarabiam jak powszechnie znany Wlazły, Winiarski czy inni. Ja na co dzień pracuję w banku. Jestem nielicznym siatkarzem, który chodzi sobie do pracy, siada przy biurku i wychodzi bo ma mecz, siłownie albo piłki. Skończyłem studia w Krakowie, tam też grałem [...]. Teraz awansuje na doradcę. To jest bardzo rzadka sytuacja, bo większość jest tak zakochana w siatkówce, że nie myśli co będzie potem. Ja wiem, że ta przygoda się skończy. Albo przez wiek albo przez kontuzję. [Michał, 1993, czynny zawodnik].

Podsumowując ustalenia z tego rozdziału można dostrzec, że część zaprezentowanych wcześniej modeli karier faktycznie funkcjonuje w sporcie. Przede wszystkim, badani reprezentują model kariery wznoszącej się, który przedstawiłam w rozdziale teoretycznym w ujęciu Lenartowicz³². Jednakże modele te można uznać za zbyt ogólnikowe, więc dopiero rozbicie ich na mniejsze elementy w nawiązaniu do Gagne³³ czy Cote – od początków kariery, przez kolejne kluby-pracodawców, jak i w nawiązaniu do efektu migracyjnego – pomaga zrozumieć faktyczny przebieg karier siatkarki i siatkarzy. Jak nakreśla teoria, profesjonalny sport często kojarzony z hobby, zabawą rodzi się pod wpływem społecznych powiązań ale także ograniczeń i przeciwności, które jednostka napotyka i odpowiednio adaptuje i oswaja. Wynik sportowy to efekt nie tylko ich talentu, ale także rygoru narzuconego na nich z zewnątrz, ćwiczeń, diety, celowo dawkowanego wysiłku oraz pracy ze specjalistami. Nie wystarczy już pasja i talent, konieczne jest samodoskonalenie się, edukacja, treningi oraz podporządkowanie się celom zawodniczym.

3.1.4. Komponent emocjonalny w karierach sportowych

Kariera sportowa charakteryzuje się gigantycznym wysiłkiem duetu treningu siłowego i technicznego. Identyfikują karierę jako korelację porażek i sukcesów, które jednocześnie były motywacją do dalszego działania. Godnym podziwu jest fakt, iż jak sami zawodnicy przyznają, nie odczuwają w swojej karierze porażek. Określają je bardziej jako krótkotrwałe zdarzenia i momenty, które skutkowały jeszcze większą motywacją i ciężką pracą na treningach. Moje badania potwierdzają tu ustalenia dotyczące emocji jako wynikających z rywalizacji i indywidualnych doświadczeń zawodnika³⁴. Jak przyznaje zawodniczka z tytułem mistrza Polski:

Nie umiem wskazać jednoznacznie, co było moją porażką, po wszystkim przechodzę do porządku dziennego i prawie jak każdy sportowiec jestem zadaniowcem. Dla mnie wszystkie medale były ważne jedynie w danym momencie, kiedy je zdobywałam, a później już nie, to jest jedynie puchar w gablocie [...] Z tego względu po porażce przechodzę do porządku dziennego, gdyż jest to nieodłączna część sportu. Myślę, że warto jest wyciągać z tego

³² Lenartowicz, ibid.

³³ Gagne, ibid

³⁴ H. Jakubowska, P. Nosal, *Socjologia sportu*, s. 25.

wnioski i następnie o tym jak najszybciej zapominać. Dlatego też ciężko mi jest sobie teraz przypomnieć o moich porażkach. [Patrycja, 1987, czynny zawodnik].

Powyższe czynniki należy zinterpretować jak inteligencja emocjonalna sportowca ma znaczenie w aspekcie rozwoju zawodnika. W nawiązaniu do modelu regulacji emocji Grossa i Thompsona moje badania są dowodem na to jak świadomość i umiejętność rozpoznawania emocji i ich regulacja wpływają na pracę i osiągnięcie założonych celów, o czym wspomina rozgrywająca reprezentacji Polski:

A porażki, ciężko mi powiedzieć. W każdej sytuacji znajdzie się jakieś pozytyw i wyciąga się z tego naukę. Nie wiem co bym mogła powiedzieć. Inne nastawienie nie ma racji bytu. Porażki tylko na bardzo krótko podcinały mi skrzydła, zazwyczaj motywowały mnie do lepszej pracy. Myślę, że ta zawziętość wynika z mojego charakteru. [Patrycja, 1987, czynny zawodnik].

W myśl modelu Grossa i Thompsona³⁵ zrozumienie porażki jest częścią procesu uczenia się, który pomaga zwiększyć szanse na przyszły sukces. Wszystkie osoby, biorące udział w badaniu przyznały, że siatkówka jest ich życiową nauczycielką:

uczy pracowitości, punktualności, pokory; pokazuje, że można przewycięzać własne słabości, pozwala utrzymać ciało i ducha w dobrej kondycji; uczy, że nie wolno się poddawać i zniechęcać drobnymi niepowodzeniami. [Aleksandra, 1984, czynny zawodnik]

Z tej perspektywy porażka wydaje się bardzo przydatna, pozwalająca na reintegrację emocji, które zapewnią sukces. Sukces postrzegany jest przez zawodników w dwóch formach – w skali makro, do której możemy zaliczyć zdobycie medalu, pucharu przez drużynę oraz w skali mikro, wychodząc z punktu indywidualnej jednostki jako pokonanie własnych słabości i granic.

Największym sukcesem jest dla mnie ciągła walka. Trzeba walczyć z przeciwnikiem, ze sobą i z własnymi słabościami i bólem. Ale tak na prawdę kocha się ten sport i ciężko to skończyć. [Maja, 1988, czynny zawodnik]

Na podstawie przeprowadzonych wywiadów można stwierdzić, obie osoby podjęły zwycięską walkę z własną motywacją i samozaparcie w dążeniu do celu. Pokazuje to

³⁵ Gross, Thimpson, ibid.

ponownie, że przebieg karier zawodowych sportowców nie wpisuje się w pełni w klasyczne ujęcia i wymaga analizy poprzez dodatkowe soczewki teoretyczne, takie jak uwzględnienie komponentu emocjonalnego.

3.1.5. Wyjście z wyczynowego uprawiania sportu

Koniec kariery to nieuchronny moment w karierze każdego sportowca. Kiedy kończy się etap podporządkowany aktywności sportowej często powstaje pustka. Zawodnik przestaje funkcjonować w określonym wcześniej reżimie treningowym, powoli zaciera się pamięć o emocjach jakimi jest presja i adrenalina, które jeszcze dotychczas towarzyszyły codzienności - podczas zawodów, rywalizacji i popularności. Sportowiec jest zmuszony odnaleźć się w zupełnie innym świecie, wyznaczyć nowe cele, odnaleźć nowy rytm dnia codziennego, który nie jest już wypełniony tylko sportem. W zależności od okoliczności, w jakich występuje może być odbierany jako zdarzenie pozytywne i planowane, ale może też wystąpić jako moment nieoczekiwany i niechciany dla zawodnika. Z punktu widzenia mikrojednostki, warto zauważyć, że wszystkie osoby, które ukończyły studia wyższe zadeklarowały, że nie boją się zakończenia sportowej kariery, po zakończeniu której chcą podjąć pracę zgodną z ich wykształceniem. Jak twierdzi środkowa wicemistrza Włoch:

Wiadomo że w tej chwili aż tak o tym nie myślę ale podjęłam jakieś kroki by mieć coś więcej niż siatkówkę. Studiuję teraz zarządzanie, myślę że w tej roli też się odnajduje. Mam kilka pomysłów co robić po siatkówce. Też interesuje się zdrowym stylem życia. Mam wiele pomysłów. Ale jak przyjdzie ten moment to dopiero zadecyduje.[Kasia, 1994, czynny zawodnik].

Jak zostało wspomniane, jeden z zawodników I ligowego klubu podejmuje sportową karierę wraz z karierą w tradycyjnym modelu, a jeszcze do nie dawna studiował:

Jestem nielicznym siatkarzem, który chodzi sobie do pracy, siada przy biurku i wychodzi bo ma mecz, siłownię albo piłki. Skończyłem studia w Krakowie, tam też grałem. Jest ciężko, jest mega ciężko[.]. To jest bardzo rzadka sytuacja, bo większość jest tak zakochana w siatkówce, że nie myśli co będzie potem. Ja wiem, że ta przygoda się skończy. Albo przez wiek albo przez kontuzję. [Maciej, 1993, czynny zawodnik].

Kariera sportowa daje również szansę osobom uprawiającym sport wyczynowy na odniesienie sukcesu w życiu po przejściu na sportową emeryturę. Nie można zapominać o możliwościach, które stwarza prestiż zawodnika. Nie brak przykładów osób ze świata sportu, które świetnie odnajdują się w biznesie, mądrze inwestując pozyskane w trakcie kariery sportowej środki finansowe. Wszystko jest kwestią indywidualnego wyboru, a także umiejętnego wykorzystania możliwości i środków finansowych, zebranych w czasie trwania kariery sportowej. Dla wielu sportowców praca w sektorze sportowym po zakończeniu kariery zawodniczej jest wyborem naturalnym i preferowanym. Dziesięć osób grupy badawczej wyraziło chęć pozostania nadal w sporcie. Wśród najczęściej wymienianych specjalizacji po czynnym graniu były: menadżer w klubie sportowym, trener sekcji młodzieżowych:

Chciałbym zostać w siatkówce i pomagać młodszym czy też bardziej doświadczonym zawodnikom żeby ich czegoś nauczyć aby stali się lepszymi czyli zostać trenerem. Nie mam dużego stresu co do życia na sportowej emeryturze nawet jak mi nie wyjdzie kariera trenera to życie się kręci dalej i będę robił to co będę musiał.[Michał, 1979, czynny zawodnik].

Trzy osoby z ogółu zadeklarowały chęć całkowitego odejścia od sportu i siatkówki. Przyczyną powyższego faktu są głównie aspekty rodzinne. W przypadku kobiet związane jest to z poczuciem macierzyństwa. Wielokrotnie kobiety-zawodniczki mają wpisane w kontraktach brak możliwości zajścia w ciążę w trakcie sezonu. Fakt ten podyktowany zabezpieczeniem środków finansowych, jakimi by sportsmenki obciążęły sponsorów i działaczy klubu. Wielokrotna reprezentantka Polski zadeklarowała:

Koniec mojej kariery jest bardzo bliski, z końcem bieżącego sezonu planuję ją zakończyć. Kiedyś nie mogłam sobie wyobrazić życia bez siatkówki. Im starsza jestem, tym bardziej potrafię je sobie wyobrazić. Czekam na wolne weekendy, na więcej czasu, który będę mogła spędzać z rodziną, na brak ciągłych wyjazdów. Chce spróbować czegoś innego, ponieważ siatkówka wypełniała całe moje życie dotychczas. Na pewno chce nadrobić te wszystkie lata z rodziną, najbliższymi i z przyjaciółmi. Całkowicie poświęcę się dziecku i mężowi.[Karolina, 1985, czynny zawodnik].

W przypadku mężczyzn jest to kwestia „nadrobienia czasu z rodziną”. Pamiętajmy, że sport wyczynowy na najwyższym poziomie wiąże się z dalekimi podróżami, byciem poza

domem rodzinnym. Wielu zawodników wskazuje na brak ich obecności podczas narodzin ich dzieci, świąt lub innych uroczystości rodzinnych.

Podsumowując, sportowcy to wyjątkowa grupa społeczna, która ma szansę na osiągnięcie podwójnego sukcesu w życiu: sportowego i pozasportowego. To, w jaki sposób sportowcy wykorzystają szansę na awans społeczny i sukces poza sportem, jest uzależnione od właściwie podjętych decyzji w trakcie trwania kariery sportowej. Wybory te mają wpływ na życie zawodnika po zakończeniu kariery sportowej, na jego wykształcenie, miejsce zamieszkania, rodzinę oraz wykonywany zawód.

3.2. Sportowiec na emeryturze – co dalej?

3.2.1 Charakterystyka badanej grupy

W badaniu wzięło udział 6 zawodników, którzy zdecydowali się na zakończenie sportowej kariery. Wszystkie wymienione powyżej osoby były wielokrotnymi reprezentantami Polski. Grupę badawczą tworzą 4 kobiety i 2 mężczyzn.

Trzy osoby zdecydowały się podjąć pracę, zostając w kręgu sztuki siatkarskiej – są to stanowiska m.in. Prezesa Zarządu klubu sportowego, Dyrektora Sportowego oraz dziennikarza i eksperta Polsatu Sport. Trzy pozostałe osoby podjęły pracę poza sportem. Dwie z nich prowadzą działalność gospodarczą.

3.2.2. Wejście do zawodu

Osoby biorące udział w badaniu, profesjonalną karierę rozpoczynały pod koniec lat 90 XX wieku. W przypadku tej grupy badawczej także zidentyfikowano dokładnie takie same uwarunkowania wejścia do zawodu sportowca jak w powyżej opisanej grupie sportowców czynnych. W żadnym przypadku nie stwierdzono, aby talent był możliwy „na własną rękę” i bez udziału osób znaczących tj. rodzina, trenerzy, nauczyciele pełnią zatem kluczową rolę na każdym etapie rozwoju. Ważnym elementem początków kariery sportowej było pochodzenie młodych zawodników. Jak wynika z wypowiedzi rozmówców, kiedyś siatkówka nie była tak popularnym sportem jak dziś. Młodym ludziom ze średnich i dużych miast zdecydowanie jest

łatwiej rozpocząć przygodę ze sportem. W mniejszych miejscowościach lub wsiach, siatkówka była obok piłki nożnej jedyną możliwością aktywności fizycznej w szkole. Najważniejszym motywem „wejścia” do dyscypliny była chęć uprawiania sportu. Natomiast motywem pozostania w tej dyscyplinie sportowej była chęć reprezentowania barw narodowych Polski, jak również możliwość podróżowania oraz życie towarzyskie w zespole. Głównymi czynnikami wpływającymi na przebieg kariery sportowej według siatkarki były predyspozycje psychiczne oraz chęć osiągnięcia sukcesu sportowego. Dużą rolę niegdyś odgrywała również osobowość i doświadczenie trenera. Jak wynika z wypowiedzi zawodników, warto zauważyć jak ewoluowało podejście do profesjonalnej kariery siatkarskiej. Ówczesnie Szkoła Mistrzostwa Sportowego nie była tak prężnie działającym projektem jak teraz. Jak wspomina dwukrotna mistrzyni Europy:

Jak wyjechałam do Sosnowca to dopiero pojawiły się większe aspiracje, reprezentacja ale generalnie robiłam to co kochałam i to było dla mnie najważniejsze. Tak, zdecydowanie tak. W Sosnowcu miałam ciężki czas. Nauka, siatkówka, nauka, siatkówka i tak ciągle. Pamiętam nawet taką sytuację jak rodzice do mnie przyjechali do internatu i ja tak strasznie mamie płakałam, że nie daje tu rady. Mama wracając pociągami całą drogę płakała aż kobieta siedząca naprzeciwko zapytała czy ktoś umarł. Cieszę się, że wtedy moi rodzice nie powiedzieli „ zabieramy cię stąd” czy coś takiego. Było na prawdę ciężko. Później chyba wejście do ligi i gra w Bielsku. Od tego momentu poczułam że już nie ma wyjścia. To było normalne, ja dalej robiłam to, co w młodszym wieku. [Aleksandra, 1980, zakończenie kariery]

Podobnie jak w przypadku poprzedniej podgrupy badanych, Szkoła Mistrzostwa Sportowego była momentem weryfikacji i decyzją zawodnika o pozostaniu w sporcie.

3.2.3. Kariery badanych: przebieg, modele planowanie i zależności

Kariera sportowa wpływa na życie zawodników. Każdy sportowiec wybiera swoją drogę, podjęte decyzje w trakcie trwania kariery sportowej rzutują na jego życie poza sportem. Kariera sportowa posiada dobre i złe strony. Wszystkie osoby, biorące udział w badaniu zgodnie stwierdziły, że są spełnionymi sportowcami, nie mając w przeszłości wątpliwości co do swojej ścieżki kariery. Wszyscy badani zgodnie stwierdzają, że wyczynowe uprawianie sportu jest pracą oraz uważają się za ludzi sukcesu sportowego, dla których

reprezentowanie kraju było zaszczytem, wyróżnieniem i nagrodą za ciężką pracę. Jak wspomina dwukrotna mistrzyni Europy:

Cieszę się że mogłam grać przez tyle lat w najwyższej klasie rozgrywek ligi kobiet. Zdobywać medale i inne trofea. Nie spełniło się tylko jedno sportowe marzenie - igrzyska olimpijskie. Każdy rok to nowe wyzwanie, a pozytywnymi są te wszystkie zwycięstwa które się odnosi poprzez ciężką pracę i treningi. Nie żałuję tego że byłam zawodowym sportowcem. To były cudowne lata. [Aleksandra, 1980, zakończenie kariery].

Pozytywnymi aspektami kariery sportowej jest niewątpliwie ukształtowanie charakteru, reprezentowanie barw narodowych, utrzymanie wysokiej sprawności fizycznej, umiejętność pracy w zespole, dobre zarobki, a także popularność i rozpoznawalność. W latach 90 XX wieku nieliczni polscy zawodnicy otrzymywali oferty pracy z zagranicznych klubów sportowych. Wychodząc do całej grupy badawczej, wszyscy zawodnicy zgodnie przyznali, że wyjazd za granicę jest i był w tamtych czasach dobrą strategią dla zawodnika. Jak uznaje mistrz świata z 2014 roku, sam z powodów rodzinnych nie zdecydował się na grę poza granicami Polski. Siatkarz zwraca uwagę na rozwój aspektów indywidualnych sportowca

Tak, myślę że każdy powinien spróbować zagrać za granicą i zobaczyć jak tam się traktuje obcokrajowców i co się od niego wymaga każdy powinien w miarę możliwości tego posmakować a tym bardziej jeżeli jest to liga lepsza od Polski po to aby się rozwijać i poznawać nie tylko nowe języki jak i całą kulturę zagraniczną bo to nas rozwija i daje nam szanse spojrzenia na świat z w ogóle innej perspektywy.[Arek, 1978, zakończenie kariery].

W początkach kariery badanych podejście do studiowania przez sportowców było czymś nie spotykanym w ramach odpowiedniego zarządzania i planowania kariery sportowej harmonijnie łączonej z wykształceniem wyższym. Warto zwrócić szczególną uwagę, że wśród badanych tylko jedna osoba ukończyła studia za drugim podejściem w trakcie grania w siatkówkę, nie pracując obecnie w zawodzie. Jak wspomina wielokrotny siatkarz Asseco Resovii Rzeszów:

Tak, ale niestety tak jak wiele innych osób poległem ponieważ treningi za dużo zabierały czasu mimo że to była uczelnia stricte sportowa gdzie większość czasu spędzaliśmy trenując, ale te zajęcia prowadziły osoby które nigdy wcześniej nie miały styczności ze

sportem lecz mieli jedynie zrobioną z tego specjalizację i nie mogli zrozumieć że ja zawodowo uprawiam siatkówkę i nie jestem w stanie przyjść na niektóre zajęcia ponieważ mam treningi czy też mecze. Ale też zdarzali się niektórzy wykładowcy którzy wiedzą co to znaczy i mówili wprost nie przychodź na następne zajęcia bo wiem że masz ważny mecz ale nie wszyscy tacy byli dlatego też poległem. [Krzysztof, 1976, zakończenie kariery].

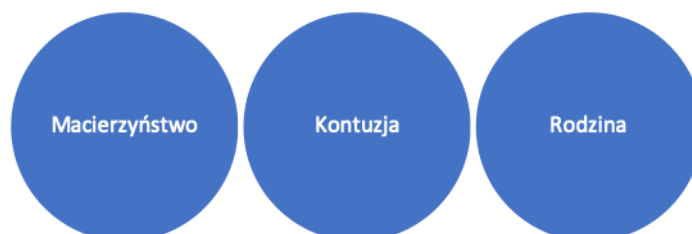
Obecnie w Polsce tworzone są liczne programy na uczelniach wyższych, których celem jest połączenie treningu z edukacją. Podjęcie studiów wyższych w przypadku większości badanych nastąpiło po zakończeniu wyczynowej kariery:

Mam teraz możliwość skończenia studiów, wcześniej nie mogłam ukończyć, ponieważ pojawił się wyjazd do Włoch. Postawiłam wtedy na siatkówkę. A później plany się rozmyły. Teraz studiuje marketing i zarządzanie, więc też piszę pracę magisterską. [Aleksandra, 1980, zakończenie kariery].

3.2.4. Decyzja o zakończeniu kariery. Odejście od sportu wyczynowego

Zakończenie kariery zawodniczej przebiega w różny sposób u każdego zawodnika i często związane jest to z predyspozycjami sportowca oraz sposobem odejścia na sportową emeryturę. Na podstawie wypowiedzi zawodników można wyodrębnić kategorie decyzji o zakończeniu wyczynowej kariery sportowej.

Wyróżnione czynniki zakończenia kariery

Opracowanie własne

Teoria psychospołeczna, zamieszczona w rozdziale teoretycznym jest rezultatem zweryfikowanym na potrzeby niniejszej pracy w badaniach empirycznych. Zdecydowanie najokrutniejszym scenariuszem dla każdego sportowca jest zakończenie kariery przez

kontuzję. Jak wynika z analizy, kontuzja jednej z zawodniczek uniemożliwiła uprawianie sportu do końca życia u szczytu jej sportowej kariery:

To był dramat dla mnie. W meczu finałowym mistrzostw Polski na rozgrzewce przed tym meczem spadając, kolano wykręciło mi się o 90 stopni. Nie wstałam już. Lekarz mi powiedział że mam doszczętnie zerwane więzadła i złamaną łąkotkę [...]. To był strasznie ciężki proces odbudowy. Fizycznie odbudowałam się świetnie. Psychiczenie mega mi to siedziało w głowie. Musiałam sobie poukładać to wszystko. Ja nie wyobrażałam sobie życia bez sportu więc zaczęłam szukać takiej pracy która pozwoli mi zostać w tym sporcie. Na początku zostałam trenerem osobistym. [Magda, 1994, zakończenie kariery]

Kontuzja wymusiła na ponowne zdefiniowanie celów życiowych, potęgując przy tym poczucie zagubienia, niepokoju. Punktem zwrotnym dla jednostki była propozycja pracy, którą otrzymała od telewizji relacjonując sportowe wydarzenia, co zagwarantowało zawodniczce pozostanie w dyscyplinie na dłużej. W ten sposób może przedłużyć i utrzymać uczucie przynależności do grupy. Obecnie jako dziennikarka i ekspert sportowego kanału telewizyjnego przezwyciężyła momenty krytyczne, wypracowując ego, co umożliwia jej realizowanie nowych celów zawodowych oraz przekazywanie doświadczeń zebranych we wcześniejszych latach/stadiach:

Musiałam sobie poukładać to wszystko. Ja nie wyobrażałam sobie życia bez sportu więc zaczęłam szukać takiej pracy która pozwoli mi zostać w tym sporcie. Na początku zostałam trenerem osobistym. Nie było to dla mnie problemem, zrobiłam tylko papier. Zaczęłam to robić po czym zwrócili się do mnie po 2-3 miesiącach z telewizji Polsat że szukają ludzi na praktyki, którzy znają się na sporcie. Na początku nie chciałam iść, no ale jestem tam już 1,5 roku. W jakiś sposób rekompensuje sobie ten czas.[Magda, 1994, zakończenie kariery].

Kolejnym powodem odejścia zawodnika na sportową emeryturę były problemy finansowe klubu sportowego, gdzie zawodnik osiedlił się z rodziną.

Po pierwsze problemy w Jastrzębskim klubie i podejrzewam że gdyby nie to ,myślę że bym pograł jeszcze z dwa lata w siatkówkę a nie chciałem już zmieniać klubu z powodów o których już mówiłem związanych z przeprowadzką. Postanowiłem że ,ten koniec już musi

nadejść biorąc pod uwagę to, że byłem już zawodnikiem wiekowo zaawansowanym., [Krzysztof, 1976, zakończenie kariery].

Istotnym aspektem społecznym zaistniałej sytuacji u zawodnika jest rola rodziny w życiu sportowca, która w początkowych stadiach jest kluczem do sukcesu, natomiast w momencie szczytu kariery okazała się mechanizmem hamującym rozwój kariery, prowadząc do weryfikacji u zawodnika najważniejszych elementów w życiu dla jednostki. Zawodnik zakończył karierę dla rodziny, która w przeciwnym wypadku byłaby zmuszona do przeprowadzki, a dzieci do zmiany szkoły i środowiska. W przypadku zakończenia wyczynowej kariery przez kobiety, powód wszystkich zawodniczek był spójny – macierzyństwo i chęć założenia rodziny. Byłe sportsmenki jednogłośnie przyznały, że decyzja o zakończeniu sportowej kariery była dla nich trudną decyzją, twierdząc że odchodzą jako spełnione zawodowo reprezentantki kraju. Jak wynika ze statystyk badania kobiety zdecydowały się na wcześniejsze zakończenie kariery niż mężczyźni. W przypadku kobiet był to wiek w przedziale 30-34 lat, natomiast u mężczyzn 36-40 lat. Jedna z zawodniczek po zdobyciu medalu mistrzostw Polski i tym samym po zakończeniu sezonu ligowego, w wieku 32 lat oficjalnie ogłosiła mediom o chęci założenia rodziny. Całkowicie odeszła od świata sportu, zakładając z mężem działalność gospodarczą w branży transportowej, śledząc jednak poczynania kadry narodowej oraz angażując się w różnego rodzaju akcje charytatywne: .

To nie była łatwa decyzja. Podjęliśmy ją razem z mężem. Przyszedł odpowiedni czas dla mnie jako kobiety, żony, żeby pomyśleć o rodzinie. Razem z mężem zdecydowaliśmy się, że postaramy się o dziecko. W całości poświęcam się wychowaniu syna. Mam więcej czasu dla rodziny, nadrabiam zaległości. Odwiedzamy wszystkich znajomych, przyjaciół, rodzinę. Dotąd nie miałam takiej możliwości. [Anna, 1984, zakończenie kariery].

Po zakończeniu wyczynowej kariery sportowcy stoją przed kolejnymi wyzwaniami. W przypadku kobiet jest to macierzyństwo oraz poświęcenie się rodzinie. Jak przyznaje dwukrotna mistrzyni Europy:

Właśnie chyba rodzina i moja potrzeba bycia mamą i prowadzenia normalnego życia. Miałam dość tych wyjazdów, życia na walizkach. Zaczęłam karierę w Bielsku i ją tu skończyłam. Jestem spełniona jako zawodniczka. Wiedziałam, że już starczy. To też tak jest jak się gra z młodszymi zawodniczkami. No fajnie odmładzają ale ja już nie byłam w ich

formie. Ja już czułam, że to mój koniec. Zajmuję się teraz domem, dzieckiem no i dbam o siebie z racji ciąży. Nadrabiam zaległości po latach w imprezach urodzinowo-imienionowych i weselach. Mam teraz możliwość skończenia studiów, wcześniej nie mogłam ukończyć, ponieważ pojawił się wyjazd do Włoch. [Aleksandra, 1980, zakończenie kariery]

Należy pamiętać, że moment zakończenia kariery sportowej jest trudny dla zawodnika oraz łączy się z pozytywnymi i negatywnymi odczuciami. Znacząca rolę w tej sytuacji może odegrać poziom wykształcenia byłego już sportowca. Brak wykształcenia często potęguje negatywne odczucia towarzyszące temu momentowi, natomiast odpowiedni jego poziom, może zapewnić poczucie bezpieczeństwa i ułatwić przejście na „sportową emeryturę”. Można zatem powiedzieć, że zaangażowanie w aktywność sportową, wymagałoby przygotowania i sporządzenia „planu B” na życie. Odpowiednie przygotowanie i zaplanowanie momentu „wyjścia”, daje nadzieję, że negatywne skutki zakończenia kariery sportowej zostaną zminimalizowane, a zawodnik będzie miał ułatwiony start w kolejnym etapie swojego życia.

3.3. Dyskusja: porównawcze spojrzenie na kariery czynnych i biernych sportowców

3.3.1. Ewaluacja warunków rozpoczęcia kariery sportowej

Istotnym punktem rozważań, na który zwrócili sami zawodnicy w rozmowach jest ewaluacja piłki siatkowej oraz podejście młodych zawodników do samej siatkówki i aktywności fizycznej. Zawodnicy w swoich wypowiedziach zwracają uwagę na rozwój siatkówki jako dyscypliny i jej otwartość na młode talenty. Obecnie szkoły realizują wiele sportowych projektów, tworząc przy tym klasy o profilu siatkarskim, czego w latach 90 nie było. Przyznają, że współczesny trening odbywa się w wyposażonych w najnowszy sprzęt halach sportowych Program szkolenia obecnie prezentuje nowe podejście do opracowania metodyki treningu młodych siatkarzy i siatkarek. Jest procesem bardziej złożonym, skupiającym bardziej na rokowaniach zawodnika, jego zdrowia i sprawności. Jak sami przyznają, za rozkwit siatkówki w Polsce odpowiadają liczne sukcesy polskich zawodników na arenie międzynarodowej.

W myśl ewaluacji kultury aktywności sportowej, zawodnicy przyznają swego rodzaju współczesną modę na uprawianie sportu przez młode osoby, odbiegając przy tym od

profesjonalnego uprawiania sportu i wartości płynących z niego. Jeden z zawodników, rozpoczynając wyczynową karierę w latach 80 XX wieku a kończąc jako mistrz świata w 2014 roku zwraca uwagę na rolę i podejście pokolenia Y do sportu:

Młode pokolenie zaczyna grać i patrzeć na sport poprzez pryzmat pieniędzy natomiast myślę że dwadzieścia lat temu nawet się nie myślało że można zrobić jakąkolwiek karierę z gry w siatkówkę. Tak zawodowo w sumie to nie wiem ja zawsze chciałem grać w reprezentacji to było moje marzenie więc chyba kiedy dostałem jakieś swoje pierwsze powołanie do kadry regionu to zacząłem myśleć że może faktycznie trafię do reprezentacji ale nie wiązałem z tym jakichkolwiek nadziei że to będzie jakaś moja ścieżka zawodowa bardziej uważałem że to będzie jakiś dodatek do mojego życia jako forma spędzania wolnego czasu jak i pozyskania nowej grupy przyjaciół natomiast później okazało się że byłem w błędzie i że stał się to mój sposób na życie. [Arek, 1978, zakończenie kariery].

Powyższa wypowiedź zawodnika wskazuje wprost różnicę między pokoleniem X a Y. Kolejne pokolenia przynoszą nie tylko zmiany zachowań, ale także spojrzenie na pewne rzeczy z innej perspektywy, co rodzi odmienne oczekiwania i spostrzeżenia. Pokolenie X, do którego zalicza się badany uważa się za bardziej nastawiony na cel niż pokolenie Baby Boomers. Kolejnym aspektem, na który wskazuje były sportowiec jest lojalność wobec pracodawcy i wykonywanej pracy. Zawodnik zarzuca pokoleniu Y skoncentrowanie głównie na sobie i chęci osiągnięcia szybkich sukcesów i zarobienia szybkich pieniędzy, co zapewni komfort życia.

Na potrzeby niniejszej pracy wszyscy badani zostali poproszeni o wskazanie czynników, które składają się na rozwój młodych zawodników, którzy rozpoczynają dopiero swoją przygodę z profesjonalną siatkówką na wysokim poziomie. Jeden z reprezentantów Polski na podstawie własnej historii wskazuje takie czynniki jak: determinacja w dążeniu do celu, dyscyplina, oddanie się w pełni treningom. Jak przyznaje, na początku kariery nikt nie wierzył w jego sukces z racji ubytków warunków fizycznych. Dzięki swojej determinacji, którą dzieli się z młodymi zawodnikami w zespole jest obecnym mistrzem Polski oraz mistrzem świata:

Na pewno każdy młody zawodnik musi sobie zadać zasadnicze pytanie "co bym chciał w życiu robić? " jeżeli uzna że jest to sport to na pewno musi być zdeterminowany i mieć

świadomość że nadejdą trudniejsze chwile takie jak porażki które nie powinny być powodem do rezygnowania ze sportu. Na pewno każdy musi wyciągać wnioski z popełnionych błędów. Ja wielokrotnie słyszałem że nie nadaję się do siatkówki ale moja determinacja i miłość do tego sportu nie pozwalała mi przestać i opłacało się i to było też jednym z motorów napędowych aby pokazać komuś że potrafię osiągnąć wymarzony cel. [Arek, 1978, zakończenie kariery].

Zakończenie

Niniejsza praca podjęła problematykę konkretnego rodzaju kariery zawodowej. Celem pracy było ukazanie karier sportowych na przykładzie polskich siatkarzy i siatkarek, a następnie porównanie wzorów kariery w sporcie do „tradycyjnych” modeli ścieżek zawodowych i sytuacji na rynku pracy. Założenia te osiągnięto w procesie analizy 25 wywiadów z czołowymi graczami i byłymi graczami. Wykazano, że sportowe kariery są nadal stosunkowo krótkie, ale podlegają znacznym zmianom pokoleniowym, gdyż dziś już bierni siatkarze mieli inne możliwości rozwoju kariery niż ci nadal dziś grający. Niniejsza praca jest także dowodem na to, że uprawianie sportu – w tym przypadku siatkówki - jest przestrzenią, gdzie dochodzi do świadomej wymiany umiejętności i zachowań moralnych, zarówno w momencie wejścia do zawodu sportowca jak i w trakcie kariery zawodowej. Kompetencje interpersonalne i indywidualne trajektorie zawodowe i prywatne polskich siatkarzy i siatkarek, są ściśle powiązane z sukcesem zawodowym sportowca. Drugim aspektem zanalizowanym w pracy była reorganizacja życia jednostki na sportowej emeryturze. Wykazano, że sportowa emerytura nie przekreśla wagi kariery profesjonalnej na boisku, a zdobyte w ramach gry sportowej kompetencje pozostają ważne w planowaniu i budowaniu dalszych ścieżek zawodników. Podjęte analizy pozwoliły określić znaczącą rolę oraz wielowymiarowość sportu w biegu życia.

Wiążą się one z **główną hipotezą niniejszej pracy, czyli twierdzeniem, iż przesunięcie etapów sportowej kariery w stosunku do tradycyjnego modelu kariery zawodowej i kończenie kariery sportowej może wiązać się z poczuciem zagubienia i koniecznością ponownego zdefiniowania celów życiowych i zawodowych.** Teza została potwierdzona podczas badania, na co dowodem była omawiana reorganizacja życia zawodników po zakończonej karierze. Badani ponownie musieli odnaleźć swoją tożsamość i zweryfikować sens życia. W zależności od indywidualnych trajektorii dla jednych zawodników była to łatwiejsza decyzja, dla innych trudniejsza.

Przyjęte tezy teoretyczne zweryfikowane w świetle wyników badania własnego ukazują strategię oraz modele zarządzania karierą przez czynnych sportowców, którzy zdecydowali się na zakończenie kariery. Należy nadmienić, że do weryfikacji hipotez szczegółowych posłużyły następujące pytania badawcze:

1. Jak przebiegają kariery siatkarzy w Polsce?
2. Jakie strategie planowania kariery dostrzegają sportowcy?
3. Jaki wpływ ma przesunięcie etapów kariery sportowej na siatkarzy?

Stosownie do wymienionych problemów badawczych sformułowano następujące hipotezy:

1. Kariery siatkarzy w Polsce reprezentują typ kariery schodzącej.
2. Główną strategią planowania kariery jest to, że sportowcy podejmują dwutorowe działania łączenia edukacji ze sportem.
3. Przesunięcie etapów kariery sportowej wobec tradycyjnego modelu kariery przyczynia się do poczucia zagubienia i powoduje, że siatkarze muszą ponownie zdefiniować swoje cele życiowe i zawodowe.

Pierwsza teza została także potwierdzona w niniejszej pracy. Analizując powyższe modele karier, zawodową karierę sportową można zaliczyć do kariery schodzącej. Kariera schodząca charakteryzuje się szybkimi awansami w pierwszej fazie, co może symbolizować proces inwestowania i zaangażowania przez zawodnika, który jest szybki i dynamiczny. Bieżący poziom dyspozycji fizycznej oznacza poniekąd status finansowy i społeczny sportowca, tym samym skokowo zmienia się jego pozycja w społeczeństwie³⁶. Linia kariery posiada jednak punkt załamania i obrazuje w przypadku tradycyjnego modelu degradację bądź niepowodzenia zawodowe jednostki, które wiążą się z zajmowaniem przez nią coraz niższych i mniej odpowiedzialnych stanowisk. W przypadku sportu załamanie linii kariery oznacza punkt kulminacyjny, po którym zawodnik decyduje się na zakończenie kariery, które może być planowane lub nie. Jak pisze Anna Pawlak „Specyfika skokowość” kariery sportowej polega nie tylko na możliwości przeskoczenia jednej z klas sportowych. Najważniejszy tu jest bowiem społeczny rezonans mistrzostwa lub rekordu. Przy współdziałaniu środków masowego komunikowania młody człowiek w jednym momencie staje się osobą publiczną, znaną, obserwowaną i podziwianą przez różne zbiorowości: od lokalnej do światowej”³⁷.

W odniesieniu do kolejnego punktu, czyli strategii planowania, niniejsza praca jest dowodem na podejmowanie przez sportowców dwutorowych karier w celu odpowiedniego zarządzania i planowania kariery sportowej w harmonii z treningiem. Kariera dwutorowa

³⁶ M. Lenartowicz, *Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej*, s. 5.

³⁷ Ibidem, s. 6

zapewnia zrównoważony rozwój zarówno na polu sportowym jak i naukowym, co odzwierciedlają wyniki badań – żaden z zawodników mających wykształcenie wyższe nie boi się zakończenia wyczynowej kariery sportowej. Materiał empiryczny jest dowodem na to, że jest to nowy nurt w świecie profesjonalnego sportu. Wśród zawodników, którzy zdecydowali się już na zakończenie kariery sportowej tylko jedna z nich ukończyła studia wyższe. Pozostałe osoby są trakcie studiów, bądź nie podejmują ich wcale. W szerszym kontekście socjologii sportu i badań poświęconych karierom zawodowym, podjęte analizy pozwoliły określić rolę oraz wielowymiarowość sportu. Z punktu zainteresowań socjologa uprawianie sportu – w tym przypadku siatkówki jest przestrzenią, gdzie dochodzi do świadomej wymiany umiejętności i zachowań moralnych, w których zawodnik spełnia się w trakcie kariery zawodowej³⁸. Coraz więcej polskich sportowców angażuje się w akcje społeczne, wolontariat, projekty skierowane do dzieci jako do młodych zawodników. Wielu z nich decyduje się także na założenie własnej fundacji, czego najlepszym przykładem jest Fundacja Mariusza Wlazłego – jednego z najwybitniejszych polskich siatkarzy, która upowszechnia kulturę fizyczną, promując uzdolnionych i młodych sportowców, szczególnie kontuzjowanych lub będących w ciężkiej sytuacji życiowej.

W wielu zawodach oczekuje się od pracowników pełnego zaangażowania. W przypadku zawodu sportowca absolutny poziom zaangażowania jest dosłowny, połączony z praktyką. Cykl treningowy i dążenie do sukcesu w sporcie zmuszają zawodników do pełnego zaangażowania fizycznego, emocjonalnego i intelektualnego, a sportowi podporządkowane są wszystkie inne obszary życia. Sport wyczynowy na wysokim poziomie wymaga licznych poświęceń, także w obszarach życia pozasportowego. Wiąże się przede wszystkim z rezygnacją innych aktywności - rodzinnych czy przyjacielskich lub z ograniczeniem działań w tych sferach życia do całkowitego minimum. Niewątpliwie zakończenie sportowej kariery oznacza dla sportowca ponowne zweryfikowanie celu w życiu. Jest wielu sportowców, którzy z zawodników zostają trenerami, dziennikarzami, komentatorami. Jednak nawet pozostanie w dyscyplinie wymaga zmiany przekonań dotyczących samego siebie i świata oraz ustalenia na nowo własnych celów i sensu istnienia w nowej rzeczywistości. Okazują się, że sportowcy po zakończeniu kariery działają na także na innych polach. Co dzieje się po zakończeniu kariery? Zmienia się wieloletni i powtarzany przez wiele lat model funkcjonowania.

³⁸ J. Czechowski, *Sport szansą społecznego rozwoju człowieka*, s. 10.

Sportowiec nagle wchodzi w inny rytm pracy, którego musi się nauczyć na nowo. Dlatego też ważne jest, by znaleźć nowe źródła dla swojej samooceny i samoakceptacji. Koniec kariery to dla wielu sportowców olbrzymie wyzwanie, jednak możliwe jest przygotowanie się do niego. Ważnym elementem może okazać się współpraca z psychologiem. W tym przypadku trening mentalny może koncentrować się nad pracą nad strategiami z radzeniem sobie ze stresem, budowaniem zasobów czy nauką przenoszenia sportowych umiejętności na inne dziedziny życia zawodowego. Cechy ukształtowane przez sport, jak np. pracowitość, koncentracja na celach, umiejętność działania pod presją są bardzo cenione wśród pracodawców³⁹. Oddając jeszcze raz w tym podsumowaniu głos badanemu, poniżej cytuję wielokrotnego reprezentanta Polski, który zdecydował się na zakończenie kariery po zdobyciu mistrzostwa świata w 2014 roku. Obecnie pracując jako trener mentalny, ekspert, ale przede wszystkim prezes czołowego polskiego klubu wskazuję zalety, które byłych sportowców czynią atrakcyjnymi pracownikami na rynku pracy:

A teraz biorąc takiego sportowca który przez dwadzieścia lat grał w siatkówkę i idzie do jakiegokolwiek przedsiębiorcy ma puste CV to jest facet który ma czterdzieści czy tam trzydzieści lat i nie może się niczym pochwalić oprócz tego że potrafi odbijać piłkę natomiast cechy jakie mają sportowcy to już jest druga sprawa i jeżeli jest mądry facet na fotelu prezesa i ma taki sam czas na przeszkolenie chłopaka który świeżo ukończył studia a zawodnika który przez wiele lat grał w siatkówkę to uważam że powinien brać takiego sportowca w ciemno , ponieważ jest to człowiek który wie co to jest porażka ,determinacja , dyscyplina , potrafi pracować w zespole i liczba cech która predysponuje sportowców do pracy jest ogromna i dzisiaj szukając pracownika wielu z moich przyjaciół szuka właśnie wśród byłych sportowców ponieważ wiedzą że to zaangażowanie i lojalność będzie zupełnie inna aniżeli wśród ludzi którzy przychodzą po studiach. [Arek, 1978, zakończenie kariery].

Powyższy fakt należy zinterpretować jako dobrą inwestycję dla każdego pracodawcy zatrudniającego sportowca. Na styku dwóch obszarów czy też ról społecznych pracownika i sportowca, można zauważyć cechy sportowców, które są pożądane przez każdego pracodawcę, który szuka odpowiedniej osoby na dane stanowisko. Poza kompetencjami interpersonalnymi należy zauważyć aspekt pracy w grupach. Zawodnicy nawet w przypadku sportów indywidualnych współpracują z trenerem i całym sztabem szkoleniowym.

³⁹ T. Pielas, *Psychologia Sportu*.

Sportowcy przyzwyczajeni są do pracy w zespole, współodpowiedzialności i jasnego podziału obowiązków. Rozumieją, że od jakości współpracy zależy końcowy ich wynik i ile osób na ten wynik pracuje, co można przełożyć także na sukces przedsiębiorstwa w ramach biznesu. Organizacja Canadian Sport for Life, która promowała przydatność kompetencji uzyskanych w sporcie i zachęcała do zatrudniania byłych zawodników. Przeprowadziła badania, z których wynikało, że 95% Prezesów (CEO) z listy firm Fortune 500 trenowało jakąś dyscyplinę sportu podczas studiów, natomiast 75% członków zarządów przebadanych firm wyraża przekonanie, że kandydaci ze sportową przeszłością sprawdzają się lepiej wykonując prace „w biznesie” od osób bez takich doświadczeń⁴⁰.

Mimo zinterpretowanych powyższych zalet wielu byłych lub jeszcze czynnych sportowców nie potrafi odnaleźć się na rynku pracy, w dziedzinie niezwiązanej ze sportem. Przyczyną tego zjawiska jest przede wszystkim brak doświadczenia pozasportowego. Niewątpliwie zdobywanie doświadczenia przez zawodnika utrudnia fakt, że podczas wyczynowego uprawiania sportu większość roku sportowcy spędzają na wyjazdach i treningach w kraju i zagranicą. Jedną z czynnych zawodniczek polskiej ligi, która wciąż odwleka zakończenie kariery, uważa że obszar pomocy sportowcom w przygotowywaniu się do zakończenia kariery często nie jest zauważany jako miejsce, w którym bywa potrzebne wsparcie:

Właśnie boli mnie to że firmy które widzą byłego profesjonalnego sportowca uważają że nie ma żadnego doświadczenia ,a my właśnie jesteśmy bardzo punktualni, otwarci na ludzi i te wszystkie rzeczy możemy przenieść z sportu na pracę wszelkiego rodzaju a ludzie są pozamykani na to. Zawsze mnie interesowała ekonomia no ale zobaczymy co życie przyniesie. Mimo wszystko mam nadzieję że uda mi się zostać przy sporcie gdyż wiem jak to wszystko wygląda. [Dominika, 1980, czynny zawodnik].

Powyższy aspekt można zinterpretować jako istniejącą wciąż niechęć do zatrudniania sportowców wśród pracodawców, co z kolei potwierdza fakt zakładania własnych działalności gospodarczych przez osoby biorące udział w badaniu.

Zamykając pracę należy jeszcze raz powtórzyć, że kariery sportowców reprezentują ciekawy dla socjologów wzór ścieżek zawodowych. Do jej głównych charakterystyk należą

⁴⁰ Strona internetowa; <https://www.mastercoach.pl/artykuly.html> (dostęp: 02.06.2019r.)

wczesna profesjonalizacja i wejście do zawodu, a następnie intensywny i schodzący model kariery zawodowej i stosunkowo wczesne zakończenie tej kariery. W pracy pokazano najważniejsze wymiary karier, nie tylko w zakresie czynników wpływających na profesjonalizację, ale także w odniesieniu do emocji, kontuzji oraz strategii wyjazdów zagranicznych oraz ich wpływu na przebieg karier zawodowych. Wyjaśniono, że sportowcy nie tylko muszą szybciej i dość heroicznie piąć się po szczeblach sportowej kariery, ale też – gdy już przestają wykonywać zawód sportowca, zmuszeni są do reorientacji na nowe wyzwania, w których też – zasadniczo – spełniają się dosyć dobrze.

Jak dowodzi niniejsza praca, niewielu zawodników planuje z wyprzedzeniem przebieg swojej kariery, łącznie z jej zakończeniem. Badanie jakościowe jasno pokazało, że zawodnik planuje dalszy etap swojej kariery w momencie zakończenia sezonu, przy wyborze kolejnego pracodawcy. Kluczowe znaczenie mają także okresy przejściowe, które mają charakter interpersonalny. Do nich możemy zaliczyć: przejście z kategorii juniorów do profesjonalnej seniorskiej siatkówki czy zakończenie sportowej kariery. Zatem sposób łączenia rozwoju edukacyjnego sportowców zapewni rozwój zawodnika w szerszym kontekście – społecznym, psychologicznym, na co dowodem jest fakt, że każdy zawodnik, który ukończył studia wyższe nie odczuwa lęku w aspekcie zakończenia sportowej kariery zawodowej.

Rekomendacją płynącą z pracy jest potrzeba edukowania zawodników o strategicznych decyzjach, które mogą później mieć wpływ na ich późniejsze drogi zawodowe, także po sportowej karierze zawodowej. Jednocześnie praca wskazała, że empiryczne i jakościowe badania w dyscyplinie socjologii sportu pozwalają nam na lepsze zrozumienie nie tylko postaw sportowców, których podziwiamy na ekranach telewizorów, ale też współczesnego rynku pracy i karier zawodowych kolejnych pokoleń zawodników, co stanowi podstawę do dalszych badań dla socjologów. Rozwój subdziedziny socjologii sportu jest współmierny z dynamizacją etosu zawodu sportowca. Przyczyn tego zjawiska można doszukiwać się na poziomie jednostkowym ale także w obszarze teorii socjologicznej, co zostało przedstawione w pracy jako swego rodzaju współczesna moda na uprawianie sportu. W obrębie teorii socjologicznej, sport przedstawia coraz to nowsze mechanizmy, istniejące w segmentach społecznych i odnoszące się do rosnącego znaczenia zagadnienia aktywności fizycznej zwykłych ludzi we współczesnym świecie.

Bibliografia

1. Andreasson J, & Johansson T. *The fitness revolution. Historical transformations in the global gym and fitness culture. Sport Science Review*, 23(3-4), 2014, s. 91-111;
2. Apanowicz J. *Metodologia ogólna*, Wydawnictwo Diecezji IV pelplińskiej „BERNARDINUM”, Gdynia 202;
3. Burski J. *Przemiany zjawiska kibicowania we współczesnym świecie*, [w:] *Społeczne zmagania ze sportem*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, 2011, s. 259-264;
4. Czarnecki K., Karaś S., *Profesjologia jako wyodrębniająca się dziedzina wiedzy i badań naukowych o zawodowym rozwoju człowieka: zarys problematyki*;
5. Czechowicz J, *Sport szansą społecznego rozwoju człowieka*, Akademia Wychowania Fizycznego, Kraków 2014;
6. Dyrła-Mularczyk K. *Wybrane przyczyny nagłego zakończenia kariery sportowca*, Akademia Wychowania Fizycznego Politechniki Poznańskiej, Poznań 2017;
7. Dziubiński K., Jankowski W. (red.) *„Kultura fizyczna w społeczeństwie nowoczesnym”*, Warszawa 2009;
8. Dziubiński Z. *Sport w filozoficznej i teologicznej perspektywie*, Akademia Wychowania Fizycznego, Warszawa 2006, s. 451-452;
9. Gross J.J, Ross A. Thompson, *Emotional regulation. Conceptual Foundations*, 2007;
10. Gutkova S. *Wywiad w badaniach jakościowych*, [w:] *Badania jakościowe. Metody i narzędzia*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012;
11. Jakubowska H, Nosal P. *Socjologia sportu*, Wydawnictwo Naukowe PWN, 2017;
12. Jawłowski A. *Społeczne zmagania ze sportem*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 2011;
13. Jawłowski A. *Społeczne zmagania ze sportem*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 2011;
14. Krause E. *Modele przebiegu kariery zawodowej człowieka*, 2006;
15. Krzykała F. *Metodologia badań i technik badawczych w socjologii*, Wydawnictwo: Koszalińskie Ośrodek Naukowo-Badawczy, Koszalin-Poznań 1986;

16. Lenartowicz M. *Specyfika zawodu sportowca i kariery sportowej*, Warszawa 2009;
17. Mecner K. *80 lat polskiej siatkówki*, Warszawa 2001, s. 8;
18. Mosz J. *Współczesny sportowiec w mediach kultury masowej – wizualny portret gwiazdy sportu*. [W:] A. Kuder, K. Perkowski, D. Śledziwski (red.), *Proces doskonalenia treningu i walki sportowej*, Akademia Wychowania Fizycznego, Warszawa 2004;
19. Pawlak A. „*Kariera sportowa*”. [W:] Z. Krawczyk (red.), *Socjologia kultury fizycznej. Podręcznik dla studentów wychowania fizycznego*, Warszawa 1995;
20. Pawlak A. *Status polskich olimpijczyków po zakończeniu kariery sportowej*, AWF, Warszawa 1983;
21. *Pogranicza współczesnego sportu*, pod red. T. Sahaj, Akademia Wychowania Fizycznego, Poznań, 2009;
22. *Psychologia Sportu. Studia Przypadków*, pod red. B. Hemmings, T. Holder, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2014;
23. Radziejewicz-Winnicki A. *Identyfikacja z zawodem, grupą roboczą i zakładem pracy*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1979;
24. Siekańska M. *Talent Sportowy. Psychologiczne i środowiskowe uwarunkowania rozwoju uzdolnionych zawodników*, Akademia Wychowania Fizycznego, Kraków 2013;
25. Silverman D. *Prowadzenie badań jakościowych*, Wydawnictwo PWN, Warszawa 2001;
26. Skorny Z. *Prace magisterskie z psychologii i pedagogiki: przewodnik metodyczny dla studiujących nauczycieli*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1984;
27. Strykowska M. *Zawód — praca — kariera. Dynamika zmian w funkcjonowaniu współczesnych organizacji [w:] Współczesne organizacje — wyzwania i zagrożenia. Perspektywa psychologiczna*, pod red. M. Strykowskiej, Wydawnictwo Fundacji Humaniora, Poznań 2002;
28. Suchar M. *Kariera i rozwój zawodowy*, Wydawnictwo ODDK, 2003;
29. Sznajder A. *Charakterystyka rynku sportu profesjonalnego*, Warszawa, 2017;
30. Sznajder A. *Sport jako biznes w czasach globalizacji*, Wydawnictwo Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2017;
31. Woźniak W. *Najlepsi na świecie? O fenomenie siatkówki i jej kibiców w Polsce*, Uniwersytet Łódzki;

32. Wroczyński R. *Powszechne dzieje wychowania fizycznego i sportu*, Wrocław 1979, s. 15;
33. Zaczyński W. *Praca badawcza nauczyciela*, Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne, Warszawa 1995, str. 86;
34. Zagumny P. *Życie to mecz*, Wydawnictwo Muza, Warszawa 2014;

Artykułu naukowe:

Developmental Model of Sport Participation . Adapted from Côté et al. (2007);

F. Gagné, *Motivation within the DMGT 2.0 framework* , 2008, s. 4.

Raport z analizy danych zastanych oraz badań ilościowych i jakościowych, *Kariera dwutorowa sportowców w Polsce: Diagnoza Sytuacji*, DeLab Uniwersytet Warszawski, Warszawa 2015.

Piłka siatkowa w badaniach statystycznych, Notatka informacyjna, Główny Urząd Statystyczny 2010, s. 1.

Źródła internetowe:

Polski Związek Piłki Siatkowej, strona internetowa:
<https://www.pzps.pl/pl/zwiazek/historia/historia-polskiej-siatkowki> (dostęp 17.11.2018r.)

Polski Związek Piłki Siatkowej, strona internetowa:
<https://www.pzps.pl/pl/zwiazek/historia/historia-polskiej-siatkowki> (dostęp 20.09.2018r)

Załącznik 1

Przewodnik do wywiadu

Praca magisterska pt.

Zawód sportowiec: Strategie zarządzania karierą zawodową wśród czynnych i biernych zawodowo polskich siatkarzy.

Anna Piątkowska

Część I

Scenariusz wywiadu (czynni zawodnicy)

Dzień dobry, nazywam się Anna Piątkowska. Jestem w trakcie pisania pracy magisterskiej na temat zawodu sportowca, a dokładniej strategii zarządzania sportową karierą zawodową wśród siatkarzy. Bardzo dziękuję Panu/Pani za możliwość spotkania. Pana/Pani doświadczenie będzie mi bardzo pomocne w pisaniu pracy. Wszystkie informacje będą zakodowane i zanonimizowane i wykorzystane tylko na potrzeby pracy. Gwarantuję, że nigdzie nie zostaną opublikowane żadne dane osobowe, które mogłyby ujawnić Pana/i tożsamość. Czy zgadza się Pan/i na udzielenie wywiadu? Czy wyraża Pan/Pani zgodę, aby nasza rozmowa była nagrywana?

Pytania

Blok I – pytania wstępne

1. Dlaczego wybrał/a Pan/i siatkówkę?
2. Kariera sportowa uważana jest za trudną. Co Pan/ Pani myślał o sporcie i samej siatkówce w młodym wieku ?

Blok II – strategia i przebieg indywidualnej kariery + linia kariery

3. Proszę mi opowiedzieć, jak to się stało że zaczął Pan/Pani profesjonalnie myśleć o siatkówce?
4. Chciałabym teraz poprosić Panią/a o narysowanie swojej kariery: Spójrzmy na załączoną linię, czy może mi Pan/i opowiedzieć o swojej karierze w siatkówce od początku do chwili obecnej?
5. Proszę opowiedzieć: które momenty to były Pana/i największe sukcesy i porażki w karierze? Jakie były zależności między nimi? Czym skutkowały?
6. Po zakończeniu sezonu ligowego przychodził czas na transfery. Czym Pan/Pani kieruje się wybierając kolejny klub w karierze, powiedzmy - kolejnego pracodawcę? Jakie czynniki przesądzały o tym klubie a nie innym? Gdy spływały do Pana/Pani oferty to jak Pan/Pani je filtrował/a? Proszę mi opowiedzieć o takim planowaniu dalszej kariery po sezonie

7. Jakie są wg Pana/Pani dobre i złe strony profesjonalnego uprawiania sportu?
8. Wiele gwiazd ze światowego rankingu otwarcie mówiło w wywiadach o depresji, o wypaleniu zawodowym. Miał Pan/Pani taki moment w swoim życiu?
9. Co Pana/nią motywowało do dalszego działania w trudnych chwilach?

Blok III – Spojrzenie na szerszy kontekst gremium sportowego

10. Coraz więcej polskich zawodników wyjeżdża zagranicę. Czy w Pana środowisku to popularne? Czy uważa Pan/Pani, że wyjazd do zagranicznych klubów to rozwój dla kariery? Czy jest to dobra droga/ strategia na przyszłość w karierze? Czy Pan/i tę ścieżkę rozważała?
11. Co Pan /Pani doradziłby młodszym zawodnikom w aspekcie ich karier?
12. Czy uważa Pan/Pani że Pana/Pani ścieżka kariery jest podobna czy jednak inna w porównaniu do reszty znajomych z boiska? Od czego to zależy?
13. Pewnie nie wszyscy, z którymi zaczynał Pan grę doszli do tego samego co Pan/i poziomu: jak potoczyły się kariery tych osób które zrezygnowały z siatkówki?
14. Życzę Panu/ pani jak najwięcej sukcesów i jeszcze długich lat grania ale kiedyś przyjdzie moment na pożegnanie. Jak wyobraża Pan/i sobie swoje życie na sportowej emeryturze? A co mówią o tym Pana/i koledzy/koleżanki z boiska?

Blok IV - podsumowanie

15. Patrząc całościowo: jakie są według Pana/i największe wyzwania i zalety kariery sportowca.
16. Zbliżamy się do końca naszej rozmowy: czy chciałby/aby Pan/i coś jeszcze dodać?

Metryczka

Imię rozmówcy:

Płeć: K/M

Rok urodzenia:

Wykształcenie:

Miejsce pochodzenia: (wieś/miasto średniej wielkości/ duże miasto)

Obecne miejsce zamieszkania:

Data rozpoczęcia profesjonalnej kariery:

Klub w chwili obecnej:

Data i godzina wywiadu:

Część II

Scenariusz wywiadu (zawodnicy po zakończeniu kariery sportowej)

Dzień dobry, nazywam się Anna Piątkowska. Jestem w trakcie pisania pracy magisterskiej na temat zawodu sportowca, a dokładniej strategii zarządzania sportową karierą zawodową wśród siatkarzy. Bardzo dziękuję Panu/Pani za możliwość spotkania. Pana/pani doświadczenie będzie mi bardzo pomocne w pisaniu pracy. Wszystkie informacje będą zakodowane i zanonimizowane i wykorzystane tylko na potrzeby pracy. Gwarantuję, że nigdzie nie zostaną opublikowane żadne dane osobowe, które mogłyby ujawnić Pana/i tożsamość. Czy zgadza się Pan/i na udzielenie wywiadu? Czy wyraża Pan/Pani zgodę, aby nasza rozmowa była nagrywana ?

Pytania

Blok I – pytania wstępne

1. Dlaczego wybrał Pan/Pani siatkówkę?
2. Czy Pana/i wyobrażenia o karierze sportowej pokryły się z rzeczywistością? Co Pana/nią w tej karierze zaskoczyło?

Blok II – strategia i przebieg indywidualnej kariery + linia kariery

3. Kariera sportowa uważana jest za trudną. Co Pan/ Pani myślał o sporcie i samej siatkówce w młodym wieku?
4. Proszę mi opowiedzieć, jak to się stało że zaczął Pan/Pani profesjonalnie myśleć o siatkówkę?
5. Proszę mi powiedzieć, czego nauczyła Pana/Panią siatkówka?
6. Wskaże mi Pan/Pani swoje największe sukcesy i porażki w karierze ? Jakie były zależności między nimi ? Czym skutkowały?
7. Proszę wskazać mi dobre i złe strony dla Pana/Pani uprawiania profesjonalnego sportu
8. Wiele gwiazd ze światowego rankingu otwarcie mówiło w wywiadach o depresji, o wypaleniu zawodowym. Miał Pan/Pani taki moment w swoim życiu ?
9. Jak Pan/Pani motywował się do dalszego działania w gorszych chwilach?
10. Proszę mi opowiedzieć o momencie, w którym postanowił Pan/Pani zakończyć karierę? Co o tym przesądziło ?
11. Proszę opowiedzieć o swoich pracach od czasu zakończenia kariery sportowej.
12. Czy może Pan/Pani opowiedzieć jak teraz wygląda Pan/Pani codzienne życie?

Blok III – Spojrzenie na szerszy kontekst gremium sportowego

13. Wyjdźmy teraz poza Twoją osobę. Coraz więcej polskich zawodników wyjeżdża za granicę. Czy uważa Pan/Pani, że wyjazd do zagranicznych klubów to rozwój dla kariery ? Czy jest to dobra droga/ strategia na przyszłość w karierze ?
14. Co Pan /Pani doradziłby młodym zawodnikom w aspekcie ich karier ?
15. Czy miał Pan/Pani wątpliwości co do swojej ścieżki kariery? Jak to działa wśród swoich współzawodników z boiska?
16. Jakie wyzwania podejmują teraz Pana/Pani współzawodnicy po karierze ? Czy jest to stały schemat ?

Blok IV – podsumowanie

17. Z perspektywy czasu, jak ocenia Pan swoją decyzję o karierze sportowej? Jakie były największe wyzwania a jakie pozytywne elementy tej ścieżki?
18. Czy chciałby Pani coś dodać?

Metryczka

Imię i nazwisko rozmówcy:

Płeć: K/M

Rok urodzenia:

Wykształcenie:

Miejsce pochodzenia: (wieś/miasto średniej wielkości/ duże miasto)

Obecne miejsce zamieszkania:

Data rozpoczęcia profesjonalnej kariery:

Zawód / praca wykonywana w chwili obecnej:

Data i godzina wywiadu:

Załącznik 2

Linia kariery

Respondent:.....
Data wywiadu:.....

Dzień dzisiejszy

Oś czasu

Początek kariery w siatkówce

Proszę zaznaczyć ważne wydarzenia ze swojej kariery zawodowej, ze szczególnym uwzględnieniem:

- > sukcesów (w polu zielonym)
- > porażek (w polu czerwonym)
- > wydarzeń neutralnych (w obszarze środkowym koło osi czasu)
- > końca kariery (przewidywanego lub faktycznego) za pomocą symbolu ☒
- > dalszych planów zawodowych

Prace o Młodych to przedpublikacyjna seria poświęcona problematyce osób młodych w różnych grupach wiekowych oraz fazach cyklu życia.

Młodzi o młodych i dla młodych. Celem Prac o Młodych jest umożliwienie, szczególnie młodym badaczom, rozwinięcia swoich kompetencji publikacyjnych, podzielenie się z szerokim grremium swoimi osiągnięciami badawczymi i rozpoczęcie żywej dyskusji dotyczącej poruszanej w opracowaniu problematyki. Zapraszamy osoby, które napisały pracę magisterską związaną z młodzieżą, doktorantów, którzy rozpoczynają prace badawcze w tym obszarze i inne osoby na różnych etapach drogi zawodowej. Mamy świadomość, że publikowanie w popularnych czasopiśmie naukowych wymaga warsztatu, którym może być napisanie pracy do Prac o Młodych.

Każda publikacja jest recenzowana przez przedstawiciela Rady Naukowej współpracującego z Młodymi w Centrum LAB, dzięki czemu młody badacz otrzyma konstruktywną informację zwrotną nt. swojej pracy. Można zgłaszać prace przygotowane zarówno w ramach jednej dyscypliny, jak i prace interdyscyplinarne, zarówno w języku polskim, jak i angielskim.

Youth Working Papers is a pre-publication series dedicated to issues of young people across age groups and phases of life cycle.

The young about the young and for the young. The aim of the Youth Working Papers is to give, particularly to young researchers, the opportunity to develop their publication skills, to share their research interests and to boost the discussion on various topical aspects raised in their studies. We particularly invite people who prepared a master, PhD theses related to youth, graduate students, who start researching this area and others at various stages of their research careers lively interested in the topic of young lives. We realize that publishing in popular scientific journals require certain mastership, which can be practiced on the pages of Youth Working Papers.

Each publication is reviewed by a representative of the Scientific Board working closely with the Youth Research Center, so that the young researcher will receive a constructive feedback about their work. You can submit entries prepared both in a single discipline and across various disciplines, both in Polish and English.

Rada Naukowa

- prof. UZ, dr hab. Maria Zielińska, Uniwersytet Zielonogórski
- dr Monika Kwiecińska, Uniwersytet Mikołaja Kopernika
- prof. Uniwersytetu SWPS, dr hab. Mikołaj Czeźnik, Uniwersytet SWPS
- prof. Uniwersytetu SWPS, dr hab. Mirosław Filiciak, Uniwersytet SWPS
- prof. Uniwersytetu SWPS, dr hab. Piotr Salustowicz, Uniwersytet SWPS
- dr Małgorzata Wójcik, Uniwersytet SWPS, Wydział Zamiejscowy w Katowicach
- dr Anna Helka, Uniwersytet SWPS, Wydział Zamiejscowy w Katowicach

Redaktor numeru

dr Dominika Błachnicka-Ciacek
dblachnicka-ciacek@swps.edu.pl

Seria Prac o Młodych wydawana jest pod kuratelą Sekcji Socjologii Młodzieży i Edukacji
Polskiego Towarzystwa Socjologicznego

